

TRIMITAS

Mokslas:

**AR MES VIENI
VISATOJE?**

**UGNIES
UŽKŪRIMAS**
be degtukų

9771392475004

1,99 €

**ŠAULIŲ
VARDO KILMĖ**

NAUJIENA!

**PROTMUŠIS
SU PRIZU!**

TRIMITAS

ŠVIESKIS IR ŠVIESK!

2019 metais žurnalas TRIMITAS leidžiamas kas mėnesį.

36 puslapių žurnale TRIMITAS – šaulystė, karyba, istorija, kelionės, pasaulio pažinimas, išgyvenimo patirtys, lauko virtuvė ir galvosūkiai. Kiekvienam yra ką skaityti.

Žurnalą TRIMITAS galima užsiprenumeruoti www.zurnaluprenumerata.lt internetinėje Lietuvos pašto svetainėje www.prenumeruok.lt bei Lietuvos pašto skyriuose. Prenumeratos kaina metams – 20 eurų.

**Lietuvos šaulių sąjungos
šimtmečio proga
užsiprenumeruok TRIMITĄ
ir paragink kitą!**

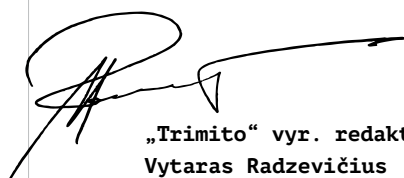

Sveiki,

kiekviename atsitiktinume būna sava logika. Žiemos pabaiga, pavasario pradžia. Žmonės pasiilgę saulės, kuri sušildo šypsenas ir akis. Tyčia ar netyčia, bet dvi gražiausias, svarbiausias Lietuvos šventės taip pat tarsi pragiedruliai tamsiuoju gamtos metu. Kai dar šalta, apsiniaukę ir niūru, Lietuvą užlieja Vasario 16-osios ir Kovo 11-osios džiaugsmas, spalvos ir nuotaikos.

Ir akivaizdžiai juntama, kaip šios šventės tampa vis artimesnės, nuoširdesnės ir tikros. Be didelės pompastikos ar šalto oficialumo. Tai mūsų visų šventės. Ir visų mūsų laisvė! Džiaukimės ir švėskime!

Gero skaitymo!

„Trimito“ vyr. redaktorius
Vytautas Radzevičius

©„Trimitas“, 2019
Leidinio indeksas 5291.
ISSN 1392-4753
Tiražas 3000 egz.

Vyr. redaktorius Vytautas Radzevičius
Kalbos redaktorė Sandra Balžekaitė
Korespondentas Valdas Kilpys
Dizainas ir maketas CRITICAL, Paulius Budrikis, Greta Janutytė

Redakcijos kolegija: Liudas Gumbinas (Alfonso Smetonos šaulių 5-osios rinktinės šaulys), Mindaugas Nefas (CV narys), Sigitas Ozgirdas (CV narys), Alina Bortkevič (CV narė), Juozas Janušaitis (CV narys), Jolita Mickevičiūtė (LŠS studentų korporacijos „Saja“ narė), Irena Šalaviejienė (LŠS išeivijoje šaulė).

LIETUVOS ŠAULIŲ ŽURNALAS

TRIMITAS

2019 m. Nr. 2 (1323)
Tiražas 3000 egz.

ŠIAME NUMERYJE:

- 2 **KNYGA VAIKAMS APIE ŠAULIUS** Interviu su autoriumi Norbertu Černiausku VYTARAS RADZEVIČIUS
- 3 **UGNIES LINIJA** „Greičiau pajusi, nei išgirsi“ - apie taikliojo šaulio kursą | ANDRIUS ŠMAILIS
- 4 **VIENI IŠ MŪSŲ** Šauliška šeima - kokia ji? | DOVILĖ RUSTEIKIENĖ
- 8 **NUOMONĖ** Blogio banalumas. Apie ribą tarp melo ir kitokios nuomonės | VALDAS KILPYS
- 10 **IŠBANDYMAI** „Speigas 2019“: išgyvenk arba... išgyvenk. Itin tikroviškos pratybos | VALDAS KILPYS
- 13 **LŠS - 100 METŲ** Nuo Vytauto kalno po visą Lietuvą. Kaip atsirado šaulių pavadinimas? | MINDAUGAS NEFAS
- 17 **NAUJOKĖS UŽRAŠAI**. 2 dalis. Gaivinimas. Šaulės naujokės dienoraščiai | ANDRĖ BALŽEKIENĖ
- 18 **NUMERIO TEMA**. Apie ugnį, „lizdą“ ir vietinės reikšmės robinzonus. Kaip užkurti ugnį be degtukų? | VALDAS KILPYS
- 22 **ISTORIJA**. „Aš esu lietuvis. Tai yra mano garbė.“ Antano Juozapavičiaus, pirmojo karininko, žuvusio nepriklausomybės kovose, mirtis ir laidotuvių paslaptys | BIRUTĖ MALAŠKEVIČIŪTĖ
- 26 **LŠS V. PUTVINSKIO-PŪTVIO KLUBAS**. Steigiamojo Seimo narys leitenantas Antanas Matulaitis. Šaulys, iš Seimo išėjęs į frontą. STASYS IGNATAVIČIUS
- 28 **MOKSLAS. ASTROSOCIOLOGINIS PARADOKSAS: ALIO, AR TEN YRA KAS NORS?** Kur jūs, ateiviai iš kosmoso? | Martynas Juocevičius
- 33 **ĮDOMYBĖ**. Krokodilas Dendis iš... Latvijos. 40 tūkstančių krokodilų medžiotojas | VYTARAS RADZEVIČIUS
- 34 **LAUKO VIRTUVĖ**. Rojus dubenyje. Populiariausia vietnamietiška sriuba | VYTARAS RADZEVIČIUS
- 36 **GALVOSŪKIS**. Protmūšis. Atsakykite į klausimus ir laimėkite prizą! VYTARAS RADZEVIČIUS

SPAUDOS,
RADIO IR
TELEVIZIJOS
RĖMIMO
FONDAS

Projektą „Kritinis protas ir / ar valstybė: pilietiško pasirinkimo svarba“ (straipsniai): „Šauliška šeima – kokia ji?“, „Blogio banalumas: H. Arendt precedentas“, „Speigas 2019“: išgyvenk arba... išgyvenk“ remia Spaudos, radio ir televizijos rėmimo fondas. 2019 metais skirta 5 500 eurų.

I viršelį – Valdo Kilpio nuotraukoje – naktis miške: be ugnies būtų riesta.

Adresas: Laisvės al. 34, LT-44240 Kaunas, Lietuva.
el. p. redakcija@sauliusajunga.lt
facebook.com/trimitas.lt

Lietuvos šaulių sąjungos naujienas skaitykite oficialioje interneto svetainėje www.sauliusajunga.lt

Leidėjas: Lietuvos šaulių sąjunga
www.sauliusajunga.lt
facebook.com/sauliusajunga.lt
Redakcijos nuomonė nebūtinai sutampa su autorių nuomone.

Rankraščiai negrąžinami ir nerecenzuojami.
Dėl spaudos broko kreiptis į spaustuvę.
Spausdino UAB „JUDEX SPAUDA“
Europos pr. 96C, LT-46351, Kaunas

Atstovai užsienyje: LŠS išeivijoje (JAV) J. R. Butkus
Toronto (Kanada) V. Pūtvio kuopos vadas V. Pečiulis

1 KNYGA VAIKAMS APIE ŠAULIUS

Tekstas Vytautas Radzevičius

Apie tai, kaip šauliai prijungė Klaipėdą prie Lietuvos valstybės

Kadangi su Vlada ir Matu tiesiogini spaudos konferencija netikėtai nutraukė, pabandykime vieni kitiems kelti delimitacijas į puseitį. Tikimės, kad mūsų mokslininkai nesusimans ir suvoks mus su kokiuo nors reikšmingo kasinio įvykio anononete Lietuvoje išsivysdama. Jie mus padės išsiaiškinti, ar ten kito istorij, ar ne. Tiesiogine žurnalistine, istorinė ir technologinė eksperimenta. Jungiamės.

Ką girdime? Kokia ten vieta, kokią žemė? Ar galime kalbėti? Kas ten oia? Sakete, 1923 m. sausis, jūra? Yra pašeikvų? Klaipėda? Tegū halbei Nektantropu laipsti.

Saulės pabrėžimas: šis dangus pabrėžia – įvairus pabrėžimas.

Pirmasis šaulys:

El, ar jau šia jūra? Aplinkui kaip eideras, bet toliau tyvalioja kaip tikstantis dygus, sartių ir platių vienam dideliam eider. Gato nematyti.

Ar už šios jūros yra Amerika? Kodėl šia ledo luitai kylo, o kur girtarai? Ar dabar musis pridama visa pasaulio jūra, o mes jos valdovai? Ką su ja daryti, ar visi lietuviai dabar ją išsidalyje kibirai? Beje, aš muksi sumontuoti valtį, gal šia vasa geras kabinas tos jūrų žuvis – alikės?

Antrasis šaulys:

Šiuriai vėry visą naktį slapta lygiarame, paukui šaukėmės su prieais, bet dabar šaukėmės po pietų – visos pasaulio sūžinos ir pripažins, kad uosetas mūsų, mes nugalėjome...

U, kiaušas batas... labai šaltas vanduo. O koks eideras, gerina bičiūsi netytėlėje! Kas šia tą druska supylė į jūrą? Galvoju, kad šia tik girtarai plaukioja. Tačiau pergalės saldukas gal net suveria tą eiderą! Pirmąkart matau tokį vandeninį... Tiksliai, drusgai patikins, kad mašin. Tai pavydė...

– Sveikinu „Trimito“ skaitytojų vardu įgyvendinus naują kūrybinį projektą. Žinau, kad esi labai užimtas žmogus, bet... kaip kilo mintis parašyti šią knygą?

– Noras parašyti tokio rimtumo ir žanro knygą nuolatos kirbėjo, bet niekada nedrįsdavau net pradėti. Bet kažkokiu būdu apie tokią mano būseną sužinojo leidyklos „Tikra knyga“ atstovai, kurie pasiūlė parašyti knygą vaikams apie Lietuvos šaulius ir jų šimtąjį gimtadienį. Pagalvojęs porą dienų supratau, kad niekaip negaliu priversti savęs to atsakyti. Taip ir pradėjau.

– Kaip ją pristatytum? Kokia knygos idėja ir kam ji, pirmiausiai, skirta?

– Pasakysiu atvirai, aš nežinau, kaip rašyti knygą vaikams, todėl ši riterių, šaulių ir drakonų istorija yra skirta tiek suaugusiems, tiek ir neužaugusiems. Žinoma, rašant istorijas orientuotasi į dešimtmetį jaunuolį – galbūt į būsimąjį jaunąjį šaulį ar šaukę: pagal tai parinkti siužetai ir kai kurie personažai. O ar tai bus įdomu bei artima dešimtmečiams, pamatysime. Kai pats buvau tokio amžiaus, apskritai nemėgau vaikiškų knygų, nes man atrodė, kad jas rašydami suaugusieji nuvertina vaikus ir jiems pateikia kažkokias supaprastintas pasakaites, nes „jie nieko nesupranta“. Todėl rašydamas šią knygą

galvojau ir apie tai, kad pateikiami pasakojimai neturėtų būti supaprastinti ar juose nebūtų sudėtingų siužetų. O pati knyga – tai kiek netikėtu kampu pateikta Lietuvos šaulių sąjungos istorija ir jos puoselėjamos vertybės.

– Palyginai šaulius su riteriais...

Tiek Vladas Putvinskis, tiek kiti šauliai, kurdami Sąjungą, vartojo šaulio, kaip XX a. riterio, metaforą. Net Antanas Smetona linkėjo Lietuvoje rasti šiuolaikiniais riteriams. Žinoma, šis palyginimas nelabai siejasi su realia paramilitaristinių Europos organizacijų prigimtimi, bet simbolių sąsąj su viduramžiais tikrai galime atrasti. Tarpukario Lietuvoje vyravo Vytauto Didžiojo ir Didžiosios Kunigaikštystės kultas, Putvinskis pats buvo iš kilmingos giminės, kurios šaknys glūdėjo senojoje Lietuvoje, gal net menančioje lietuviškus riterius. Todėl mintis apie šaulius – riterius kaip istorinį-simbolinį tęstinumą Putvinskiui kilo neatsitiktinai, o dar pridėję Mato Šalčiaus veiklumą, organizuotumą ir kvapą gniaužiančias keliones gausime labai įdomų Šaulių sąjungos projektą – savarankiška ir savanoriška, valstybei ištikima, savo ritualus ir namus (rūmus) turinti bei nuotykių nevengianti savignos organizacija. Beveik riterija! ×

„GREIČIAU PAJUSI, NEI IŠGIRSI“

Tekstas Andrius Šmailis
Nuotraukos Gabrielė Naliavaikaitė

2019 metų vasario 9 dieną prasidėjo Lietuvos šaulių sąjungos taikliojo šaulio kursas. Kurso vadovas – LŠS 10 ŠR Vilniaus „Geležinio vilko“ 1005-osios kuopos vadas Andrius Šmailis, baigęs Lietuvos kariuomenės organizuojamus taikliojo šaulio, taikliojo šaulio instruktoriaus ir kitus kursus.

Kurso tikslas – parengti taiklųjį šaulį, gebantį ne tik vykdyti taikliojo šaulio funkcijas savo padalinyje, bet ir taiklia ugnimi naikinti priešą. Dalyvauti šiame kurse norą pareiškė 35 šauliai iš visos sąjungos. Deja, vietų tik 12. Todėl varžybų principu Viešojo saugumo tarnybos poligono šaudykloje Rūdninkuose vyko atranka. Atrankos metu šauliai turėjo parodyti sukaupias žinias ir šaudymo įgūdžius. Šaudymas nebuvo lengvas: šauliai turėjo padaryti kuo mažesnę sklaidą šaudydami su mechaniniais taikikliais iš AK 4MT ginklų į 100 m taikinį. Kad rezultatai būtų geresni, šaudymas vyko su atrama iš gulimos padėties.

Po įnirtingos kovos ir sutikrinus rezultatus, buvo atrinkta 12 šaulių, kurie įgijo teisę toliau dalyvauti Taikliojo šaulio kurse ir tą pačią dieną tęsė pratybas Karaliaus Mindaugo šaulių 10-osios rinktinės štabe.

Šiame kurse didžiąją dalį sudarys pratybos. Šaudydami šauliai treniruosis su nuosavais ir sąjungos ginklais. Kurso pabaigoje visi kursantai laikys įskaitą, sudarytą iš keturių dalių [šaudymas, maskuotė, atstumų nustatymas ir stebėjimas]. Šauliai, tik išlaikę visas keturias įskaitos dalis, gaus kurso baigimo pažymėjimus ir galės vadintis tikraisiais taikliaisiais šauliais. ×

Lietuvos šaulių sąjungos naujienas skaitykite oficialioje interneto svetainėje www.sauliusajunga.lt

1. Instruktažas. Svarbiausia – saugumas.
2. Šautiški „žaisliukai“.
3. Kas taikliausias?

2.

3.

1.

2.

Tekstas Dovilė Rusteikienė
Nuotrauka iš asmeninio archyvo

Mieli „Trimito“ skaitytojai, kviečiu Jus susipažinti su šauliška Vilmos ir Gražvydo Karoblių šeima, kurie prieš kelerius metus atrado Šaulių sąjungą ir visa galva nėrė į aktyvią veiklą joje, nors prieš tai nė vienas nieko bendro neturėjo su karyba. Kai nevilki šaulio uniformos, Vilma – įmonės juristė, Gražvydas – geodezininkas. Šeima gyvena Ruklos miestelyje ir, kaip jiedu sako, augina du pašėlusius berniukus – Kristupą (12 metų) ir Raigardą (5 metų). Tiesa, Kristupas jau tapo jaunuoju šauliu, o Raigardas su nekantrumu laukia, kada galės pasekti brolio pavyzdžiu.

Kaip Jūsų gyvenime atsirado Šaulių sąjunga? Šaulystė?

GRAŽVYDAS: buvau girdėjęs apie Šaulių sąjungą ir vis brandinau mintį prisijungti prie jos, tik vis nesiryždavau užėiti į Kauno rinktinės štabą, svarsčiau, kad, kai vyresniajam sūnui sukaks tinkamas amžius tapti jaunuoju šauliu, padarysime tai kartu. Tačiau atsitiktinė pažintis su šauliu Gintautu pakreipė viską kiek kitokia linkme. Jis pakvietė mane į Vytauto Didžiojo šaulių 2-osios rinktinės štabą, kur susipažinau su rinktinės vadu. Nuo to laiko dvejonių neliko,

o po pirmųjų susitikimų su šauliais supratau, kad patekau į norimą žmonių ratą. Taip ir prasidėjo mano šauliškumas.

VILMA: Gražvydas Šaulių sąjungą atrado visai netikėtai. Gal 2014 metais. Paveiktas Ukrainos įvykių... Jis niekada nieko nedaro spontaniškai, visada ramiai, apgalvojęs. Kai pradėjo lankytis rinktinės karinio rengimo treniruotėse, grįžęs dalydavosi pozityviais įspūdžiais. Jį žavėjo ten susirenkantys žmonės, bendravimo kultūra, gaunamų naujų žinių svarba. Taigi jo užsidegimas „užkabino“ ir mane. Nusprendžiau ir aš nuvykti į treniruotes. Patiko, todėl ir užsibuvau čia.

Į žodį „šaulystė“ galima sudėti labai daug. Mano pradžia buvo karinio rengimo treniruotės, pratybos. Šalia atsirado visuomeninė veikla – dalyvavimas įvairiuose renginiuose, veikla su jaunimu, o vėliau ir su jauniaisiais šauliais.

Mano atsiradimas ir visa tolesnė veikla Šaulių sąjungoje yra glaudžiai susijusi su Gražvydu. Esu Ruklos jaunųjų šaulių būrelio vadovė, nors jo atsiradimas – būtent vyro idėja. Aš į šią veiklą įsilieju tik kaip pagalba su idėjomis, o pasilikau kaip vadovė. Kodėl? Todėl, kad būrelio vadovui, kuris dirba su vaikais, reikia turėti pedagoginį išsilavinimą, išklausti pedagoginio rengimo kursą. O mes jo neturėjome. Todėl, turėdama daugiau laisvo laiko,

sutikau išklausti kursą, išlaikyti egzaminus ir stoti prie būrelio vairo. Tačiau pamokas dažnai vedame abu. Mūsų idėjos sutampa, dviuose lengviau jas realizuoti.

Pamokas su jauniaisiais šauliais visada stengiamės padaryti kuo įdomesnes, kartais absoliučiai nuobodžią informaciją pateikti kuo įdomiau. Atrodo, tai pasiteisina. Būrelio veiklos pradžioje buvo 8 jaunuoliai, o šiandien jį lanko 30 vaikų. Toks vaikų skaičius mums ne tik iššūkis, bet ir pasididžiavimas.

Ką Jums duoda Šaulių sąjunga? Kaip manote, ką jūs duodate jai?

VILMA: pirmiausia, bendravimą su žmonėmis. Šaulių sąjunga gali didžiuotis tuo, kad vienija labai daug intelektualų, daug pasiekusių įvairiose srityse žmonių. Bet tegul nepamiršta, kad kartu juos turi ir išsaugoti. Tik jų dėka ji yra kažko verta ir gali duoti daug visuomenei, kitiems, Lietuvai.

Turime labai šaunų karinio rengimo specialistą vyriausiąjį seržantą Donatą, kurio dėka karinio rengimo pamokos ne tik puikios, bet ir linksmos. Priklausau koviniam šaulių būriui, pagal išgales stengiuosi dalyvauti visose pratybose.

Esame išlausę pirmosios pagalbos suteikimo kursą, už kurį dėkoju broliams

3 ŠAULIŠKA ŠEIMA – KOKIA JI?

3.

Į žodį „šaulystė“ galima sudėti labai daug. Mano pradžia buvo karinio rengimo treniruotės, pratybos. Šalia atsirado visuomeninė veikla – dalyvavimas įvairiuose renginiuose, veikla su jaunimu, o vėliau ir su jaunaisiais šauliais.

VILMA: pirmiausia ir svarbiausia – meilė Lietuvai, savo tėvynei. Nesvarbu, ar gyveni joje, ar svetur. Kitas svarbus dalykas – noras padaryti ką nors naudingo kitiems. Savanaudžiams čia nebus kas veikti. Jie greitai atkrinta.

GRAŽVYDAS: kad būtum šauliu, reikia galvoti apie kitus, stengtis dėl jų ir nelaukti atlygio. Reikia ir daug kantrybės, didelio noro sužinoti ką nors naujo. Taip pat atsisakyti kai kurių dalykų – vienas jų – laikas sau ir savo šeimai.

Su kokiais iššūkiais dažniausiai susiduriate? Ar priklausymas Šaulių sąjungai veikia ir nusistovėjusią namų tvarką?

VILMA: didžiausias iššūkis – laikas. Norų, idėjų daug, bet trūksta laiko. Jei nebūtų šeimos, vaikų, jo būtų daugiau. Tenka jį dalytis. Mažasis Raigardas su mumis būna visose jaunųjų šaulių pamokose. Jis ne tik sugeria visą gaunamą informaciją, bet ir įneša siautulio. Anksčiau namuose tvarkydavomės savaitgaliais, o dabar – kada papuola.

GRAŽVYDAS: tiesiog labai sumažėjo laisvo laiko. Reikia labai gerai viską suplanuoti, kad būtų galima viską spėti. Pratybose būti – vienas malonumas, nes viskuo dalijamės kaip tikra didelė šeima! Žinoma, ačiū Vilmai už supratingumą ir palaikymą. Be jos, manau, tikrai negalėčiau taip aktyviai dalyvauti šioje veikloje.

Jūsų sūnus – jaunas šaulys? Kas nulėmė tokį pasirinkimą? Tėčio pavyzdys?

VILMA: mūsų Kristupas nuo mažų dienų yra fiziškai aktyvus ir stiprus vaikinąs. Labai ištvermingas ilguose žygiuose, lanko kovos menų treniruotes. Vos tik tėtis pradėjo organizuoti jaunųjų šaulių veiklą, jis buvo visada šalia. Nuo mažens jam patiko karinės mašinos, ginkluotė. Nėra nė karto praleidęs kariuomenės ir visuomenės dienos renginių. Šauliška veikla jam labai svarbi, joje visada dalyvauja su užsidegimu. Tai – dešinioji mūsų ranka. Jam patinka kariuomenės drausmė ir disciplina. Šiek tiek pamišęs dėl ginklų ir karybos. Svajoja tapti Lietuvos kariuomenės specialiųjų operacijų kariu. Vyresnėlio Kristupo pėdomis seka

Dėl tėvynės norisi daryti kiek galima daugiau gero, kad visi didžiuotųsi Lietuva, o ne bėgtų iš jos. Džiaugiuosi, kad esu lietuvis.

- 1. „Šaulių šeima – ir namuose, ir Sąjungoje“
- 2-3. Kai vienija bendras tikslas – geriausių pėstininkų skyriaus varžybose
- 4. „Kristupas akcijos „Ištark. Išgirsk. Išsaugok“ metu skaito tremtinių pavardes ir likimus.

jaunėlis Raigardas – tiek sporte, tiek šauliškoje veikloje. Visko reikalauja, kas jį identifikuotų kaip karį: uniformos, batų, žetono, striukės, kepurės... Perkame. Visur nori dalyvauti šauliškoje veikloje. Vykdomė pagal galimybes.

GRAŽVYDAS: vyresnysis sūnus yra jaunas šaulys. Kaip minėjau anksčiau, mudu apie tai galvojome. Jaunesni visada ima pavyzdį iš vyresniųjų. Kristupas – iš manęs, o Raigardas bando lygiuotis į brolių. Mažasis labai laukia, kada galės juo tapti, net jau turi kariškų daiktų.

Ar tapus šauliais, pasikeitė Jūsų šeimos tradicijos? Ar šauliška veikla vienija šeimą?

VILMA: daugiau dėmesio skiriame valstybinėms šventėms, kas anksčiau nebuvo taip aktualu. Šias šventes dažniau pasitinkame su bendraminčiais nei namuose prie televizoriaus. Šauliška veikla, be abejo, vienija. Mes beveik visur kartu. Mudu su Gražvydu labai vienas kitą palaikome. Jei pratybose pasirodome po vieną, kolegų sustemba. Abiem priimtina

4.

ne tik karyba, bet ir įvairių žinių perteikimas jaunimui. Mus vienija noras tarp vaikų skleisti pagarbą Tėvynei, atsakomybę už savo veiksmus, kad nebūtų abejingi juos supančiai aplinkai. Dažnai jaunųjų šaulių pamokose mes būname visi keturi kartu.

GRAŽVYDAS: šauliška veikla tikrai vienija, nes sugalvojame veiklos ir ją įgyvendiname kartu – visa šeima.

Kas Jums yra tėvynė?

VILMA: viskas. Tiesiog viskas.

GRAŽVYDAS: dėl tėvynės norisi daryti kiek galima daugiau gero, kad visi didžiuotųsi Lietuva, o ne bėgtų iš jos. Džiaugiuosi, kad esu lietuvis. Galbūt gyventi ir sunkiau nei kitų valstybių piliečiams, bet mes esame lietuviai, todėl privalome gyventi Lietuvoje bei ugdyti savo jaunimą. Kai studijavau universitete, kelerius metus vasaromis išvykdavau į Didžiąją Britaniją padirbėti. Bet po dviejų mėnesių atsirasdavo stiprus namų, gamtos, žmonių ilgesys. Supratau, kad man tėvynė yra viskas.

Pasakykite pirmą frazę, šovusią į galvą, kurioje būtų žodis „mes“.

VILMA: mus kažkada šauliai pavadino „šauliška šeimynėle“, tad galiu drąsiai sakyti: „Mes – šauliška šeima.“

GRAŽVYDAS: mes visi kartu esame jėga [turiu galvoje brolius ir seses šaulius]. x

4

Tekstas Valdas Kilpys
Nuotraukos „Vikipedija“

Tas žudikas, pasirodo, tiesiog menkysta

1963-iaisiais pasirodė filosofės Hannah Arendt knyga „Eichmannas Jeruzalėje: ataskaita apie blogio banalumą“, kurios pagrindinės nuostatos ir taps šio teksto ašimi, bandant gyvenimiškai pažvelgti į blogio problemą. Juk dabarties pasaulyje daryti etinius sprendimus reikia nuolat...

Minėtos knygos autorė, stebėdama vieno iš žydų žudymo organizatorių ir įkvėpėjų Adolfo Eichmanno teismą Jeruzalėje, 1962 metais priėjo prie keistos (sau pačiai) išvados. Pasirodo, kad A. Eichmannas nėra iš tolo neprimena demono, pikto monstro ar blogiuoko.

H. Arendt buvo šokiruota, pamačiusi niekuo neišsiskiriantį, gal net komiškai atrodantį žmogų. Toliau stebėdama teismo procesą, mąstytoja atsekė daugybę prieštaravimų žudiko kalbose ir pastebėjo, kad jis kalba banaliais nacistiniais šūkais, o su mąstymo galiomis jam apskritai ne kas. Vietoje blogį įkūnijančio titano filosofė išvydo menkystą.

Kitaip tariant, blogis pasirodė besas banalus ir paprastas. Jo kilmė sietina ne su kokiais nors atgamtiniais ideologiniais ketinimais, o su kritinio mąstymo stoka, nenoru mąstyti apskritai.

BLOGIO BANALUMAS: H. ARENDT PRECEDENTAS

AKLAS VYKDYTOJAS AR ŠAMONINGAS PILIETIS? Toliau vystydama mintį mokslininkė priėjo prie išvados, kad norėdamas atsispirti daugumos spaudimui ir atsisakydamas dalyvauti nusikaltimų vykdyme žmogus turi gebėti pažvelgti į save iš šono. Tarsi pasikalbėti su „vidiniu aš“. Tai neabejotinai verčia rinktis gėrį, o ne blogį.

Vidinio pašnekovo neturintis žmogus gali padaryti viską, ką jam įsakys valdžia, ir priešingai – tas, kuris bendrauja su „vidiniu savimi“, aiškiai suvokia, kad padaręs nusikaltimą turės sąžinės priekaištų visą gyvenimą.

Pagrindinis „paprastojo blogiečio“ pasiteisinimas yra tas, kad jis sakosi esąs didelės biurokratinės mašinerijos funkcionierius, kuris kaip ir nieko nesprendžia, dažniausiai atlieka pareigą. Nemąstydamas. Lygiai taip, kaip tai darė A. Eichmanas, siųsdamas į koncentracijos lagerius tūkstančius žmonių ar akiai vykdydamas kitus fiurerio įsakymus. Individualus asmuo šiuo atveju yra niekas, gryoji statistika.

Kaip šioje vietoje neprisiminsi kito blogio įsikūnijimo – Stalino – požiūrio į atskirą individą, kuris atskleidžia rusų rašytojo A. Rybakovo romane „Arbato vaikai“. Ten Stalinas taip pateisina kariškių sušaudymą Caricyne: „Mirtis išsprendžia visas problemas. Nėra žmogaus, nėra ir problemos.“

Dabartis nuolat verčia rinktis tarp blogio ir gėrio. Ir dažnai blogio pasirinkimas nėra lemtas didelių ir svarių intencijų. Lietuvos išdaviku galima tapti ir dėl noro dalyvauti vakarėliuose su menkystomis, kurie turi valdžią.

SUVALDYTI VIDINĮ BOLŠEVIKĄ Stalinas ar Hitleris daugelio šamoneje yra tapę radikalaus blogio įsikūnijimais, vos ne „blogio genijais“. Darytina prielaida, kad tai nėra visiška tiesa, nes

tiesk praėjusio amžiaus, tiek dabartiniams blogį pasirinkusiems politiniams lyderiams menkystos sindromas būdingas vienodai. Tai dera atsiminti.

Ar dėl priešiškos propagandos siekių, ar, tikėtina, dėl paviršutiniško požiūrio, totalitarinių valstybių padaryto blogio kiekis Lietuvoje (tremtys, sušaudymai, kankinimai ir t. t.) nepelnytai perkeliamas toms valstybėms vadovavusiems lyderiams ir jų klapčiukams. Tačiau tiesa kitokia – patys savaime sovietų ar nacių tikslai buvo gana kasdieniški.

Jei, atsiriboję nuo ideologijų, juos sulygintume su daugumos dabarties žmonių siekais, pasirodytų, kad iš esmės jie veik nesiskiria. Alegoriškai kalbant, kiekviename iš mūsų potencialiai pasislėpęs tūno bolševikas ar nacis. Ir mūsų šauliška pareiga – jį suvaldyti. Nėgana to, privalome pasistengti, kad ir kitiems tai pasisektų.

MOKOMĖS SKAITYTI. IŠ NAUJO Pagrindinis dalykas, kurio derėtų siekti naudojantis informacinės erdvės privalumais (atvirumu, greitumu, įvairumu ir t. t.), iš tikrųjų paprastas – problemų identifikavimas ir jų sprendimo pagreitinimas. Tačiau susidūrus su realybe viskas nutinka diametraliai priešingai: išblaškyti ir išsiblaškę praradome savybes, kurios praeityje visuomenėms leisdavo identifikuoti problemas ir rasti sprendimus. Neliko ištvermės (būtent ištvermės ir gal net didvyriškumo) perskaityti bent kiek ilgesnį tekstą. Prapuolė teksto suvokimo gebėjimas su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis.

Ši „bedančių vilkų“ situacija tiesiogiai atsispindi ir visuomenės gyvenime. Teisėti visuomenės pasipiktinimai dažnai apsiriboja tik trumpalaikiais patiktukų uraganais. Su ištverme spręsti problemą tai neturi nieko bendro. Problema, kuri neišsprendžiama sukūrus

Idėjų pasiūla, argumentų susikirtimai ar ideologijų mūšiai tampa vis retesni, nes tam nebėra paklausos.

juokingą paveikslėlį, iš tiesų tampa vos ne apokaliptine. Kaip čia šitaip? Juk mes esame informacinio fronto kariai ir ne mūsų reikalas susitikti su kuo nors gyvai, įtikinti, išėiti su plakatu į gatvę ar kalbėtis akis į akį. Paprasčiau likti savo „informaciniame burbulė“ su užblokuota informacija, juokingais paveikslėliais ir kava šalia klaviatūros...

Išvados gana pesimistinės: viešoji erdvė vis labiau nyksta. Idėjų pasiūla, argumentų susikirtimai ar ideologijų mūšiai tampa vis retesni, nes tam nebėra paklausos. Lietuvos šaulių sąjunga, bent kol kas, išlaiko tikrojo bendruomeniškumo jausmą, nes jis įtvirtinamas bendra veikla, vertybėmis, istorija.

Informacinės erdvės reakcijų juokingais paveikslėliais kol kas dar nieieškome. Duokdie, neprireiktų...

KAIP JIE ŽUDĖ SKRIPALIUS Bet nuo svarstymų grįžkime prie dabarties. Ji mums siūlo begalę puikių pavyzdžių nagrinėjamai temai iliustruoti. Tarkime, ne per seniausią vykęs ir rezonansą tarptautinėje arenoje sukėlęs bandymas Jungtinėje Karalystėje nunuodyti buvusį Rusijos specialiųjų tarnybų agentą. Jų požiūriu – išdaviką.

Labai nesislapstydami GRU agentai atvyksta su tos pačios serijos, vos ne vienas po kito einančiais numeriais žymėtais pasais, abu apsigyvena (taupydami pinigų, nes skirtumas nuo „komandiruotės“ kainos liks jiems) viename prasto viešbutėlio kambarėlyje, girtuokliauja, kviečiasi prostitutes, kelis kartus nesislapstydami slampinėja apie Skripalių namus Solsberyje, kol pagaliau pasistengia, kad nuodai patektų ant numatyto nužudyti „išdaviko“ kūno.

Nepataiko, nes nuodų tenka ir šnipo dukrai. Flakoną su likusiais nuodais išmeta tiesiog... į neturtingiesiems rūbus ir kitokius daiktus renkančios organizacijos konteinerį (nes

neskiria, kur šiukšlių dėžė, o kur labdaros surinkimo konteineris]. Nuodus suranda vietiniai narkomanai ir apsinuodija, taip sukeldami dar didesnį tarptautinį skandalą.

Toliau netęsiu, nes viskas, kas buvo daroma GRU agentų, yra klaidus nekompetentingumo, kvailybės ir neišmanymo pavyzdys. Žvelgiant pro blogio romantizavimo ir jo didybės prizmę įvykį galima pateikti itin fatališkai: nuodai, galingos valstybės specialiųjų tarnybų agentai, gaudynės, žudynės, žodžiu, toks veiksmo filmas išeina.

Tačiau pasigilini ir aiškiai supranti, kad šis blogis yra paviršutiniškas ir lėkštas, o jo vykdytojai yra paprasčiausi stuobriai, nė iš tolo neprimenantys specialiųjų agentų. Viskas stoja į savo vietas be dramatinio, romantizavimo ar noro nematyti tikrosios tiesos: Rusija yra teroristinė valstybė, kur vyrauja totali networka.

TIESA IR MELAS AR KITOKIA NUOMONĖ? Dera atskirti, kad nusikaltimai ir juos paskatinusios intencijos nėra tas pats. Banalios ir paviršutiniškos gali būti tik pastarosios. Tačiau jų sukelti nusikaltimai visuomet yra blogis. Aiškus ir nedviprasmis, reikalaujantis įvardijimo.

Būtent todėl vykstančio informacinio karo kontekste nevalia į viską žiūrėti pro pirštus ir manyti, kad tai mums nekenkia. Blogiausi dalykai nutinka tuomet, kai, prisidengiant liberalios visuomenės teikiamomis galimybėmis turėti įvairias nuomones, „kita nuomone“ įvardijama net tai, kas iš tiesų yra nusikalstama ir visai nebanalu.

Teisė turėti „savo tiesą“ nėra tapati tiesos nebuvimui. Objektivi, morali tiesa pasaulyje egzistuoja, todėl visa tai, kas parašyta aukščiau, visiškai nereiškia blogio / netiesos menkinimą ar skatinimą į tai žiūrėti atsainiai. Priešingai – šio straipsnio tikslas yra gana paprastas: nevalia blogio pervertinti, sudievinėti ar romantizuoti, tačiau susidūrę su juo kasdieniame gyvenime privalome aiškiai jį įvardyti ir „padėti į vietą“.

Jei Vakarų pasauliui lemta pranykti, jis žlugs pirmiausia dėl to, kad įprato melą vadinti „kitokia nuomone“, o blogiui suteikė vos ne dieviškumo statusą ir atsisakė su juo kovoti. x

Adolfas Eichmannas (Adolf Eichmann) valdant naciams (dešinėje) ir teisme Jeruzalėje

„SPEIGAS 2019“: IŠGYVENK ARBA... IŠGYVENK

Tekstas **Valdas Kilpys**
Nuotraukos **Valdas Kilpys**

DĖL KO VISA TAI?

Kai pratybų „Speigas 2019“ nuotraukas parodžiau tūlam *civilioi*, tas ilgai tylėjo. „Šitie šauliai turbūt kvanktelėje“, – tepasakė. Paskui dar patylėjo. Vėliau išsikalbėjome ir pašnekovas niekaip negalėjo suprasti, dėl ko visa tai daroma. Šiose pratybose dalyvavo ne kokie nors kariai profesionalai, *sop'ai* ar panašios padermės asmenys, o paprasti Lietuvą mylintys žmonės. Jie pasiryžo visa tai iškęsti ir įrodyti sau, kad, jei tiki tuo, ką darai, gali ištverti bet ką. Ir įrodė.

Oficialiuose pratybų dokumentuose buvo rašoma, kad pratybų tikslas yra formuoti įgūdžius vykdant užduotis nežinomoje vietovėje, atlikti žvalgybą, palaikyti ryšį susitinkant su vietiniais rėmėjais, įgauti išgyvenimo pagrindų ir stiprinti psichologinį atsparumą apklausų metu papuolus į nelaisvę.

Dokumentuose, kaip žinoma, visuomet viskas dailu ir biurokatiška, o pasiryžėliams viską reikėjo ištverti savo kailiu...

Šauliai ir kariai savanoriai pratybose išvien Vytauto Didžiojo šaulių 2-osios rinktinės štabe plušančio Donato Vasiliausko

„Geriau jau būtų iš tiesų šalta, o ne tokia pliurzė“, – kalendamas dantimis sakė vienas iš nelaisvės išvaduotų „mėlynųjų“. Drėgmė per ilgą naktį belangėje kalintus belaisvius persmelkė kiaurai. Tačiau jie atsilaikė „raudonųjų“ terorui, apklausoms ir šalčiui. Išgyveno...

teigimu, panašios pratybos vyksta ne pirmą kartą, todėl patirties jas organizuojant jau nestokojama. „Džiaugiamės, kad šiais metais labai noriai prisijungė ir kariai savanoriai, kurie drauge su šauliais buvo tiek išgyvenančiųjų, tiek jų priešininkų pusėje“, – pasakojo pratybų vadovas. Jo teigimu, tai yra puikus įrodymas, kad šaulių organizuojamos veiklos sulaukia vis daugiau kariuomenės atstovų pripažinimo ir įvertinimo.

Šauliams su kariais savanoriais bendrauti yra ne tik paranku, bet ir naudinga. Tarkime, kai reikėjo vežti nelaisvėn paimtus „mėlynuosius“, KASP'o vadovybė skyrė

sunkvežimius, kurie pasitarnavo ir kitiems logistiniams reikalams. Atrodo, menka detalė, bet ji reiškia tikrai daug. Ką jau kalbėti apie tai, kad pagaliau šauliai akis į akį pradeda pažinti karius savanorius, o šie – šaulius. Visuomet reikia žinoti, kuo gali pasitikėti atėjus „laikui X“.

TAI KUR GI MES PATEKOME?

Telieka paslaptimi vieta, kur vyko pratybos. Tai miškinga Vidurio Lietuvos teritorija, kurios reljefas labai kalvotas, nemažai upelių ir upeliūkščių ir žmonių ten nėra daug. Pasak pratybų organizatorių, ši vieta buvo pasirinkta dėl keleto priežasčių. Pirmiausia, aktyvūs ir pratybų nevengiantys šauliai kariuomenės poligonuose jaučiasi kaip namuose. Išmesk bet kurioje vietoje ir nieko doro nepeši – matyti pastatai, reljefas iš karto išduos dislokacijos vietą.

Ne mažiau svarbus ir civilių asmenų buvimas. Viena vertus, jų visuomet reikia vengti bijant išdavystės, kita vertus, išvaduoti „mėlynieji“ gavo tam tikras nuorodas civilių asmenų, kurie buvo pasiryžę paremti kovotojus. Beje, pasak visų pratybų organizatorių ir dalyvių, netoliese gyvenantys žmonės >

Buvo sunku. Iš tiesų sunku. Nuolat ant galvos užmautas maišas trukdė kvėpuoti, trūko deguonies. Dar vienas rimtas sunkumas buvo surištos rankos. Įsiskaudėjo pečiai, nes daug valandų teko stovėti nenatūralia poza.

Stengiausi viską dalyti etapais: ištveriu apieškas, tuomet etapavimą, dar apklausas ir t. t. Tai šiek tiek lengvino norą nepalūžti. Suvokiau paprastą dalyką – tu niekada nežinai, kas būtų, jei viskas vyktų iš tiesų. Supratimas, kad po paros būsi namie, padeda iškentėti. Tačiau kas būtų, jei iš tikrųjų prieš akis nežinia, kai niuksai stiprūs ir iki kraujo, aš nežinau.

RIMAS ŽILINSKAS

1. „Čia tik maistas“, – sakė patyręs medžiotojas ir jis buvo teisus.
2. „Raudonieji“ ruošiasi gaudynėms.
3. Geriau „mėlynųjų“ keliai nesikirstų su šių vyrų takais.

Pernai taip pat dalyvavau pratybose, tik buvau tas, kuris turėjo išgyventi. Šiomet vadovavau persekiotojams. Atvirai pasakysiu, nesu tikras, kas yra sunkiau. Abi pratybų dalyvių „stovyklos“ turi vykdyti svarbias užduotis. Privalėjome konvojuoti, trukdyti, gaudyti, daryti spaudimą, žodžiu, visos užduotys reikalauja didžiulio profesionalumo, įgūdžių. Todėl mes irgi mokėmės ne mažiau, nei bandantys išgyventi.

Iš karto atsiprašome mūsų „viešbučio“ lankytojų, kad sąlygos nebuvo visai komfortiškos. Tačiau turiu būtinai pagirti „klientus“ – jūs tikrai laikėtės tvirtai. Pagarba.

ANDRIUS TEIŠERSKIS

1. Kambariai, kuriuose belaisviams teko praleisti naktį, nebuvo nei dailūs, nei gerai apstatyti.

labai noriai įsitraukė į pratybų veiklą: vieni be atlygio dalijosi savo sodybos ūkiniais pastatais „kalėjimui“ įrengti, kiti puikiai vaidino partizanų rėmėjus. Treti net prisidėjo prie bėglių gaudynių.

Didžiausios padėkos sulaukė vietinis ūkininkas, kuris peralkusiems „mėlyniesiems“ maistui pasiūlė vieną kitą dailių triušuką. Bet tai jau atskira istorija.

APIE TRIUŠIUS, KURIE – „TIK MAISTAS“

Būsime atviri, triušiai taip pat buvo scenarijaus dalis (nuo šitos vietos, dėl šventos ramybės, vegetarams ir kitiems gyvūnėlių mylėtojams rekomenduojame nebeskaityti). Pirmąją dieną instruktažui buvo pakviestas profesionalus medžiotojas, kuris nusprendusiems patirti pratybų sunkumus pasiryžėliams praktiškai parodė, kaip dera išdarinėti šiuos gyvūnus. Su peiliu ir be jo.

Ir tai yra didis mokslas. Ypač tiems, kurių žinios apie mėsą baigiasi kainų studijavimu prekybos centruose. Paprasčiausias kilpų spendimas miške reikalauja nemažai išmonės. Ką jau kalbėti apie „humanišką“ grobio neutralizavimą ir jo pavertimą maistu.

Instruktoriaus teigimu, net patyrę medžiotojai yra ne kartą nukentėję nuo... zuikių. Mėgstantys apsimesti negyvais kiškiai [kas galėjo pagalvoti?] turi itin

stiprius nagus, todėl matant pagauta grobį visuomet dera įsitikinti, kad jis tikrai negyvas. Ilgaais gali suplėšyti rūbus, pridaryti žaizdų, kurios labai sunkiai gyja. Medžiotojo teigimu, būtent ant nagų randama daugiausia įvairių bakterijų, todėl iki nelaimės visai netoli. Ypač tuo atveju, kai esi sprunkančiojo vietoje ir kiekviena žaizdelė, infekcija gali tapti kritiniu faktoriumi.

TAI, KO NELINKIME NIEKAM

Atskiros pasakojimo nusipelnė Karo policijos atstovų darbas. Jie maloniai sutiko „pataškinti“ vykdant apklausas, tiksliau sakant, kvotas.

Pradėkime nuo to, kad pakliuvę į nelaisvę „mėlynieji“ buvo sukišti į tikrai šaltus ir ne visai gerai apstatytus, ne kokį kvapą turinčius kambarius. Iki pat paryčių belaisviai neturėjo galimybės atsisėsti ar bent akies kraštelį pamatyti, kas dedasi anapus ant galvos užmauto maišo. Buvo ir tokių, kurie, vadinkime, grįžo realybėn, kur duodama karštos arbatos ir nėra maišų ant galvos.

Kvotėjai – žavaus balso savininkė ir pora pečiutų vyrų – atliko klasikinius „gero ir blogo policininko“ vaidmenis. Vieni rėkia ir duoda niuksų, o kita, it šventa motina Teresė, meilingai klausinėja. „Jei jūs, mielas, mums to ar ano nepasakysite, būsite mums nereikalingas“, – suokia. Dievaži, net žiūrint iš šono vaizdas ne iš maloniausių. ✕

NUO VYTAUTO KALNO, PO VISĄ LIETUVĄ

Tekstas Mindaugas Nefas

1919 metų birželio pabaigoje įkurta Lietuvos šaulių sąjunga buvo keista organizacija. Joje galėjo veikti mažžemis žemdirbys ir prakutęs verslininkas, tautininkas ir valstietis liaudininkas, žurnalistas ir karininkas, mažaraštis ir profesorius. Per savo veiklos iki 1940 metų birželio laikotarpį LŠS sutelkė įvairių profesijų, socialinės padėties, amžiaus, lyties ir politinio nusistatymo žmones. Būtent todėl kyla keblumų siekiant trumpai apibūdinti, koks gi buvo tarpukario Lietuvos šaulys.

Atsakymo paieškos nuveda prie organizacijos įkūrimo ištakų, į laikotarpį prieš 100 metų. Antra vertus, ar įmanoma nusakyti, koks buvo Lietuvos šaulys, jei valstybėje, kurioje jis veikė ir net ją kūrė, per du dešimtmečius pasikeitė

neatpažįstamai. Nuo Rusijos ar Vokietijos imperijos provincijos iki ambicingus modernios Lietuvos planus puoselėjančios tautinės valstybės. Be to, keitėsi Lietuvos politinis fonas, nuo demokratijos 1926 metų pabaigoje pereita prie autoritarizmo, tokie valstybės pokyčiai negalėjo nuošalėje palikti šaulių. Bet šįkart, pradedant minėti LŠS šimtmečio metus, varta paanalizuoti pirmuosius organizacijos kūrimosi žingsnius. Neabejotina, kad šiemet istorinių diskusijų tiek „Trimite“, tiek ir kituose formatuose netrūks ir tai padės susidaryti tikresnį ir tinkamesnį vaizdinį, kas buvo tarpukario Lietuvos šaulys ir šaulių sąjunga.

Vlodo Putvinskio uniforminė kepurė. Iš Šiaulių „Aušros“ muziejaus.

1918 metų vasario 16-ąją popieriuje atkūrus Lietuvos valstybę realių politinių pokyčių teko palaukti. Tik tų pačių metų pabaigoje baigėsi Pirmasis pasaulinis karas ir buvo pradėtos kurti Lietuvos valdžios institucijos: vyriausybė, ministerijos, kiek vėliau įkurta prezidento institucija. Vienok, valstybė stojosi ant kojų. Tačiau šie veiksmai nesutapo su to meto geopolitine situacija. Jau 1918 metų pabaigoje į Lietuvos teritoriją ėmėsi veržtis Rusijoje neseniai valdžią užėmę bolševikai, kiek vėliau jų pavyzdžiu pasekė lenkai ir bermontininkai. Prasidėjo nepriklausomybės karas. Vasario 16-osios akto nuostatas turėjo įtvirtinti Lietuvos kariuomenė, bei tai padarė įvairiose Lietuvos vietose chaotiškai besikuriantys, bendrai vadovybei menkai paklustantys vietinių žmonių ginkluoti būriai, kurie imti vadinti partizanais. Būtent nepriklausomybės kare ir verta ieškoti šauliško veikimo Lietuvoje pradžios. ➤

Putvinskis nevengė
piešti vizijos, kad
organizacijos nariai
veikia visoje Lietuvoje.

1. Matas Šalčius. Nuotrauka iš A. Baranausko ir A. Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus.

2. Vladas Putvinskis. Nuotraukos iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo

Tuo pačiu metu 1918 metų pabaigoje–1919 metų pirmoje pusėje Lietuvoje ėmėsi formuotis dvi atskiros, viena su kita kontakto neturinčios grupės, siekiančios suformuoti paramilitarinius junginius, galinčius paremti Lietuvos kariuomenės dalinius ginant nepriklausomybę. Bet šių grupių asmenys siekė išsaugoti savo civilio asmens statusą, nes suprato, kad kiekvienas išeiti į frontą negali, mat turi būti atlikti ir kiti valstybei reikalingi darbai. Pirmoji grupė koncentravosi Spaudos biure aplink Matą Šalčių. Be pirminėje jo grupėje buvo kartu viename kabinete besidarbavę kolegos: Antanas Dėdelė, Adolfas Klimas, Stasys Čecūnas, Levinas, Edvardas Šukevičius ir Antanas Žukauskas (Vienuolis). Juos labai sukrėtė 1919 metų birželio 20–21 dienų įvykiai Šiauliuose, kurių metu vokiečių kareiviai užpuolė Lietuvos karius (iš viso žuvo 14, sužeista 18 Lietuvos kariuomenės karių). Tokia situacija vertė nerimauti dėl saugumo Kaune, todėl aktyviai imta diskutuoti apie galimybę išmokti valdyti ginklų ir reikalui esant pasipriešinti į Kauną atkeliausiantiems bet kuriems priešams. Tad buvo imtasi organizacinių veiksmų telkiant savo aplinkos žmones.

Daugeliui žinomas faktas, kad LŠS buvo įkurta susirinkime, kuris vyko 1919 metų birželio 27 dieną, tačiau retas žino, jog tai buvo ne pirmas, o trečias susirinkimas. Pirmas vyko birželio 21 dieną, antras – 22 arba 23 dieną, kiekviename iš jų dalyvaujančių skaičius augo. Trečiasis susirinkimas buvo lemiamas neatsitiktinai, prieš jį buvo žengtas svarbus žingsnis –

užmegzti ryšiai su paramilitarinės organizacijos kūrimo nuotaikomis gyvenusiu Tiekimo ir maitinimo ministerijos Bendrųjų reikalų departamento direktoriumi Vladu Putvinskiu. Jis jau tuo metu, priešingai nei palyginti jaunas Matas Šalčius, turėjo nemenką autoritetą, nes buvo aktyvus tautinių procesų dalyvis nuo XIX amžiaus pabaigos. Prieš birželio 27 dienos susirinkimą buvo išeita į viešumą ir Mato Šalčiaus redaguotame „Saulėtekio“ laikraštyje pasirodė tokio turinio žinutė: „Istaigų tarnautojų tarpe yra plačiai pasklidusi mintis, kad tarnautojams būtinai reikia mokytis karinio muštro. Tuo tikslu Kauno įstaigų tarnautojai mano sudaryti tam tikrą laisvanorių „Plieno batalijoną“, kuris būtų karinių instruktorių nuolatai mankštinamas. Batalijonas veiktų tikrai Kaune.“ Šie du veiksniai lėmė, kad į trečiąjį susirinkimą atvyko 25 asmenys, kurie buvo tiek M. Šalčiaus, tiek ir V. Putvinskio [Antanas Žmuidzinavičius, Tadas Ivanauskas] aplinkos žmonės.

Kuriant paramilitarinę organizaciją buvo veikiamas apdairiai, todėl LŠS buvo įkurta ne kaip atskira organizacija, bet kaip šaulių [šaudymo] skyrius, veikiantis Lietuvos sporto sąjungos rėmuose. Tokia situacija buvo nulemta kelių veiksnių. Pirma ir tikriausiai svarbiausia – siekta nuslėpti savo veiklos pobūdį nuo vis dar Lietuvoje ir Kaune esančių vokiečių karinių dalinių. Antra, didžioji kuriamos organizacijos narių dalis buvo valstybinių įstaigų tarnautojai, todėl siekė reglamentuoti savo veikimą ir gauti valstybės pritarimą

bei karinius instruktorius, nes neįteisintos organizacijos nariai paprasčiausiai negalėjo gauti paramos. Trečia, buvo siekiama organizacijos veiklą išplėsti visoje šalies teritorijoje, imant vienyti partizanų junginius. Tai padaryti be oficialaus statuso būtų buvę sunku. Ketvirta, Lietuvoje egzistavo karo padėtis, todėl sukarintos organizacijos steigimas galėjo būti suprastas kaip antivalstybinė veikla. „Tapimas“ Lietuvos sporto sąjungos dalimi buvo pereinamasis variantas. Taip gauta laiko informuoti Lietuvos politinę ir karinę valdžią apie tokios organizacijos kūrimą ir sužinoti jų poziciją. Taigi nevertėtų Lietuvos sporto sąjungos laikyti LŠS pirmtake ar steigėja, nes ji viso labo buvo pirminė šaulių veiklos priedanga.

V. Putvinskis šiame procese buvo neatsitiktinis keleivis. Jis jau kuris laikas puoselėjo tikslą suformuoti ginkluotą junginį ir šia savo idėja noriai dalydavosi su savo šeima bei artimiausiu draugu ratu. Pirmojo pasaulinio karo metu jis apmaudžiai laiškuose žmonai Emilijai apgailestavo, jog lietuviai, priešingai nei lenkai, niekaip nesudaro savo legionų. 1919 metų birželio pradžioje jis skundėsi, kad niekaip „nepavyksta sudaryti partizanų būrio“. Jo svainio A. Žmuidzinavičiaus liudijimu Putvinskis dar iki oficialaus LŠS įkūrimo paprašė jo ir T. Ivanausko parengti sukarintos organizacijos įstatus. Kadangi jie tuomet Kaune gyveno drauge, Vladas tiesiog atakavo jį tik mintyse tuomet buvusios organizacijos vaizdiniais: „Ar tu matai tokį paveikslą: Mūsų tauta pasiryžusi

ir pasiruošusi gintis. Užaina stiprus priešas. Susiremia su mūsų kariuomene. Pakol mūsų kariuomenė grumiasi su užpuolikais, visa tauta visais būdais jai padeda.“ Galima matyti, kad bent jau minimaliai V. Putvinskis buvo susipažinęs ir su užsienyje veikusiomis paramilitarinėmis organizacijomis. Pats ne kartą prisiminimuose yra pabrėžęs čekų, šveicarų, suomių ir lenkų pavyzdžius. Vienok, lietuviškojo paramilitarizmo idėja nebuvo unikali, iki tol niekur negirdėta. Šauliškumas imtas formuoti kaip dalis europietiškojo paramilitarizmo. Čekoslovakijoje jau veikusi Sokol, Suomijoje – Suojeluskunta organizacijos buvo keldrodės žvaigždės LŠS. Bet paramilitarizmo žavesys slypi ir tame, kad dažnu atveju tuo pačiu metu vykę procesai tarpusavyje kontaktų neturėjo. Mat panašiu metu kaip ir šauliai Lietuvoje, kūrėsi sukarintos struktūros Latvijoje, Estijoje, Lenkijoje.

Taigi V. Putvinskis į Spaudos biuro vyrų susirinkimą buvo pakviestas neatsitiktinai. Bet nepaisant bendros idėjos, kad civiliai asmenys turi tapti ginkluotais civiliais, tarp šių dviejų vyrų [Putvinskio ir Šalčiaus] daug kas skyrėsi. Visų pirma, jie skirtingai įsivaizdavo organizacijos veikimo geografiją. M. Šalčius laikėsi nuostatos, kad esminis dalykas yra apginti Kauną, tai yra veikti lokaliai, o Putvinskis nevengė piešti vizijos, kad organizacijos nariai veikia visoje Lietuvoje. Galima teigti, kad V. Putvinskis buvo išsamiau apgalvojęs organizacijos veikimą, mat siekė veikti ne tik karinėje srityje, o Spaudos biuro darbuotojų veiksmams buvo išprovokuoti staiga ir aiškesnės vizijos stokota. Tai, kad tarp šių dviejų vyrų ir jų aplinkos vyko savotiška konkurencija, iliustruoja Vlado Putvinskio laiškas žmonai liepos 9 dieną, kuriame triumfuojama: „Aha!, o visgi mano viršus, sudarėme pradžią Lietuvos šaulių sąjungos. Tai pusiau sportinė, pusiau politininiai-kariškai-partizanų organizacija.“ Vis tik tikėtina, kad konkurencija buvo sveika, nes nebuvo jokio skilimo dar besikuriančioje organizacijoje. Putvinskis ėmėsi vadovauti LŠS kūrimui. Aštresnė kova dėl organizacijos kūrimo nuopelnų kilo jau vėliau, apie 1925 metus.

Organizacijos kūrimas buvo sunkus procesas. Reikėjo išplatinti žinią apie šaulių susikūrimą bei pritraukti kuo daugiau jų į savo gretas. Visa tai vyko pasitelkiant asmeninius socialinius ratus, mat tarp pirmųjų šaulių atsitiktinių beveik nebūta. Antra problema buvo diktuojama organizacinio veikimo užmojo – būti ginkluota organizacija. Ginklų nebuvo, jų turėjo tik pavieniai asmenys, kurie iš anksto buvo pasirūpinę minimaliu arsenalu. Ginklų legaliam veikimui gauti buvo galima tik susitarus su valdžia. O tai buvo sudėtinga, nes totali ginkluotų pajėgų kontrolė buvo

opi problema, netrūko skeptiško požiūrio. Tai iliustruoja M. Šalčiaus prisiminimai apie gautus pirmuosius ginklus: „Atleisti seni 1870 m. modelio vokiečių šautuvai, stovėję be naudojimo Valstybės turtų skyriaus raštinėje.“ Nepaisant to, veiksmas prasidėjo, pirmieji mokymai vyko Vytauto kalne, jie ilgam išliko dalyvavusių atmintyje, ypač V. Putvinskio: „Vakar surengėme pirmąjį miklinimą. Turbūt juokingai atrodė, kai ketvertas desėtkų departamentų direktorių ir panašių vargšų stovėjo eilėje, o karininkas šūkavo komandos žodžius.“ Ar vaizdas buvo juokingas, nežinia, bet organizacijos kūrimo procesas tikrai žygiavo į priekį.

Rugpjūčio 20 dieną buvo suformuota pirmoji organizacijos Centro valdyba [CV], kuri iš esmės ir buvo beveik visa organizacija. Jai teko ne tik telkti narius, bet ir derėtis su politine ir karine Lietuvos valdžia dėl veiklos leidimo. Oficialus teisinis pagrindas veikti nebe Lietuvos sporto sąjungos Šaulių skyriui, o atskirai organizacijai – Lietuvos šaulių sąjungai – buvo suteiktas 1919 metų rugsėjo 15 dieną, kai krašto apsaugos ministras Povilas Žadeikis, gavęs kariuomenės vado gen. S. Žukausko sutikimą, patvirtino naujos organizacijos įstatus. Juose, atsižvelgiant į organizacijos kūrimo priežastis, buvo numatyta, kad LŠS tikslas yra „Ginti Lietuvos Nepriklausomybę visomis jėgomis“, tam reikalui pabrėžta, kad Sąjunga „imasi ginklo prieš visus aktyvinius priešininkus, kurie ardo Lietuvos valstybės nepriklausomybę“. Tai tapo svarbiu veiklos suaktyvinimo akstinu, visoje Lietuvoje ėmėsi kurtis šaulių grupės arba jau iki tol veikę partizanų junginiai ėmėsi telktis po šauliška vėliava. Spalio mėnesį CV patvirtino 13 skyrių ir 11 būrių, organizacinis darbas vyko toliau.

Vis tik šaulių veiklos pradžia nebuvo tik euforijos apimta. Iš karto iškilo dvi problemos, su kuriomis nebuvo iki galo susidorota per visą LŠS veiklos laiką. Pirma, skeptiškas ir dažnai netgi priešiškas KAM ir Lietuvos kariuomenės požiūris, nepaisant oficialaus veiklos leidimo. Tai lėmė dvi aplinkybės: pirma, kariškiams buvo sunku suvokti, kodėl civiliai asmenys dalyvauja tokioje specifinėje veikloje. Be to, ginkluoto civilio statusas buvo šokia tokia karo naujovė, tad abejota dėl visiško paklusimo karinei vadovybei. Antra, pradėjus burtis šaulių junginiams, netrūko neteisėto elgesio, įgaliojimų viršijimo, veiksmų nederinimo su kariuomene. Antroji iškilusi problema buvo susijusi su organizacijos nariais. Trūko supratimo apie organizaciją, nebuvo aiškūs administraciniai ir pavaldumo santykiai. Skyrėsi net organizacijos lyderių požiūriai, pavyzdžiui, Rapolas Skipitis siūlė LŠS padaryti daugiau sportine organizacija, kurioje karui būtų rengiami piliečiai. O Kazimieras Ralys manė, kad sportas turi būti tik viena iš

priemonių. Daug svarbesniu uždaviniu jis regėjo pilietinę veiklą, per kurią turėjo būti suformuotas išskirtinis šaulio statusas. Tai puikiai iliustruoja pirmasis skyrių atstovų suvažiavimas, vykęs 1920 metų vasario 15 dieną. Kukliai variant, jis buvo nesėkmingas, nes jame savo atstovus iš tuo metu egzistavusių 19 skyrių atsiuntė tik 5 skyriai, iš viso dalyvavo tik 10 asmenų. Taip pat į suvažiavimą atvyko keturi šauliai, atstovavę savo būriams (vienas iš jų atvyko tik kitą dieną), ir CV nariai. Tai lėmė, kad suvažiavimas buvo pripažintas tik patariamuoju. Nesusirinkęs kvorumas rodo, kad 1920 metų pradžioje ryšiai tarp organizacijos centro ir jos padalinių buvo labai menki, o didesnė dalis šaulių nematė reikalo dalyvauti suvažiavime arba informacija jų nepasiekė laiku.

Nepaisant menko šaulių aktyvumo, suvažiavimas darbavosi, daug dėmesio skirdamas įstatymų projektui. Iš esmės čia buvo padėtas pagrindas visuomeniškosios LŠS ateičiai. Aktyviausiai diskutuota 3 klausimais: 1. Sąjungos veiklos kryptys; 2. ginklų klausimas; 3. šaulių būrių veikimas karo metu. Suvažiavime kilusiose diskusijoje itin aktyvus buvo M. Šalčius. Jo manymu, šauliai turėjo veikti trijose srityse: karinėje, sporto ir kultūros. Šis jo siūlymas tapo pagrindu visam įstatų svarstymui. Kultūros kryptis nebuvo suprantama Vincui Kveskai, kuris siūlė vietoje kultūros geriau užsiimti švietimu. Nors šios sritys yra tikrai giminingos ir savo veikla susijusios, kilusios diskusijos rodo, kad tuo metu šios sritys buvo traktuojamos skirtingai. Vis tik kiti suvažiavime dalyvavę šauliai, ypač K. Ralys, Kipras Bielinis [knygnešio Jurgio Bielinio ūnūs – red. pastaba] ir M. Šalčius, gynė reikalingumą puoselėti kultūros kryptį. Sekdama Sokol tradicija, Honorata Ivanauskienė [gamtininko Tado Ivanausko žmona – red. pastaba] siūlė daugiau dėmesio skirti sportui, būtent gimnastikai. Jos manymu, šauliai turėjo rengti šios sporto šakos instruktorius mokykloms. Tačiau toks pasiūlymas buvo traktuotas kaip Lietuvos sporto sąjungos veiklos perėmimas, todėl siekta išvengti galimo veiklos dubliavimo. Taigi, nepaisant nepavykusio suvažiavimo, jis buvo naudingas dėl galimybės ieškoti bendros ateities organizacijos vizijos.

Aptariant LŠS kūrimosi aplinkybes negalima apeiti simbolinių klausimų, tokių kaip pavadinimas ir simbolis. Jau minėtame 1919 metų birželio mėnesį pasirodžiusiame M. Šalčiaus parengtame kvietime jungtis į sukarintą organizaciją buvo paminėtas būsimos organizacijos pavadinimas „Plieno batalionas“. Tačiau birželio 27 dienos susirinkime buvo patvirtintas Šaulių pavadinimas. Kodėl jis buvo pakeistas? Šaulių vardas [tikriausiai M. Šalčiaus siūlymu] pasirinktas nusprendus steigti ne atskirą >

Iki šių dienų LŠS yra išlaikiusi pirminį organizacijos ženklą – Vyčio Kryžių, pavaizduotą skyde.

organizaciją, o kurtis šalia tuo metu jau veikusios Lietuvos sporto sąjungos. Faktiškai manyta, kad tai yra tarpinis variantas ir, nusprendus dėl organizacijos ateities, pavadinimą bus galima pakeisti. Tačiau pasitvirtino taisyklė, kad nėra nieko ilgaamžiškiau už laikiną, ir štai jau 100 metų, kai egzistuoja Lietuvos šauliai. Nors, tiesa, būta bandymų keisti pavadinimą.

1920 metais, pirmame LŠS skyrių atstovų suvažiavime, V. Putvinskis iškėlė klausimą dėl organizacijos pavadinimo, nes, anot jo, Sąjungos vardas nebuvo patogus, buvo maišomas su miesto pavadinimu ir „duoda siaurą apie Sąjungą supratimą“. Įsitraukdamas į diskusiją A. Žmuidzinavičius šauliams siūlė pasivadinti „Arais“, tačiau A. Žukauskas-Vienuoelis replikavo, kad tai nėra lietuviškas žodis, todėl geriau pasivadinti „Areliais“ [Ereliais – M. N]. Išties kalbiškai organizacijos pavadinimas yra netinkamas, nes tariant žodį netyčia ištartas minkštumo ženklas rodo ne organizacinę, o geografinę nuorodą. Žodis „šaulys“ greitai tapo bendrinio žodžiu, kuriuo buvo

apibūdinami ir kitų užsienio paramilitarinių organizacijų nariai, nors tik Lenkijoje veikė organizacija tokiu pat pavadinimu.

Iki šių dienų LŠS yra išlaikiusi pirminį organizacijos ženklą – Vyčio Kryžių, pavaizduotą skyde [ženklų dizainas yra keistas ne kartą]. Sunku pasakyti, kada tiksliai ir kokia argumentacija remiantis buvo nuspręsta savo idėjas atspindėti šiuo simboliu. Neatsitiktinai organizacijos nariams instrukcijomis ir įsakymais buvo įsakyta ne šauliškoje veikloje arba veikloje, kuri galėjo diskredituoti šaulio vardą [politinė veikla, dalyvavimas profsąjungose ir pan.], nedėvėti šaulio uniformos, taip pat nesegėti šaulio ženklų. Jau pirmame CV posėdyje 1919 metų rugsėjo 20 dieną buvo patvirtintas organizacijos antspaudas – „du šautuvai kryžiumi, viršui vytiš“. Tačiau tai netapo LŠS simboliu, nors tam tikri elementai ir buvo perimti (sukryžiuoti šautuvai). LŠS ženklų autoriumi laikyti galima to meto lietuviškos dailės vieną iš lyderių Antaną Žmuidzinavičių. Jo projektas [Vyties kryžius, pavaizduotas skyde] 1919 metų gruodžio 22 dieną buvo patvirtintas LŠS ženklu. 1920 metų rugpjūčio mėnesį buvo patikslinta, kad ženklas – „senovės stiliškas skydas su kryžiumi, prisegamas „grafka“. Raidės L.Š.S. ir Nr. užpakalyje“. Motyvai, kodėl šaulių ženklu buvo pasirinktas dvigubas kryžius, CV posėdžių protokoluose užfiksuoti nebuvo. Gali būti, kad įtakos turėjo dar 1919 metų gegužės mėnesį vykusios diskusijos ir konkursas kariniam ordinui sukurti. Jame buvo pateikta įvairių variantų, iš kurių vienas buvo paimtas kaip pagrindas tolesniems apdovanojimams (Vyčio kryžiui), sukurtas J. Taubės. Vienas iš komisijos narių buvo

A. Žmuidzinavičius. Todėl neatmestina, kad konkursui pateikti darbai galėjo įkvėpti pasirinkti būtent tokį simbolį.

„Susispieskit krūvon, Lietuvos sakalėliai

lšblaškykit miglas jūs galingais sparnais,

Ir stovėkit tvirtai, kaip jauni ažuolėliai,

Kovą skelbkit audrom, ir sunkiausiais laikais

Kraštui būkit sargais!“

Tokiomis eilutėmis Justinas Zubrickis skatino lietuvius prisijungti prie Lietuvos. Išties, taikliai pasirinktas vaizdinys. Juk šauliai po Vyčio kryžiaus skydu susibūrė iš visos Lietuvos, nepaisant skirtingų ateities vizijų, bet turėdami bendrą tikslą, vedami kovinės idėjos – apginti 1918 metų vasario 16 dieną atkurtą Lietuvos valstybę. Tai byloja apie pilietinį ir politinį sąmoningumą, bet kartu šiame straipsnyje aptarti aspektai rodo, kad LŠS kelias į oficialių Lietuvos gynėjų statusą nebuvo vien minkštai klotas. Pasiūtant jubiliejinius, LŠS šimtmečio metus, viliojosi, kad daugelį metų užmarštyje arba netinkamai įsivaizduojant dūlėję šauliškos istorijos epizodai ras vietą šaulių ir „Trimito“ skaitytojų galvoje. Tad padiskutuoti šauliškos istorijos klausimais dar tikrai bus progų! x

Kauno šauliai pamokymuose 1920 m. Vytauto kalne. Viena pirmųjų Kauno šaulių nuotraukų. Nuotraukos iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo.

2 DALIS. GAIVINIMAS.

Tekstas Andrė Balžekienė
Nuotrauka Valdas Kilpys

Staigi mirtis. Nekvėpuoja. Širdies skilveliai. Gaivinimas. Defibriliatorius. 112. Visi šitie žodžiai liejasi prieš akis, lydos kompiuterio ekrane. Ruošiuosi pirmajai Karo medicinos paskaitai. Negaliu visų šitų žodžių skaityti ramiai, „nejungdama“ vaizduotės ir prisiminimų. Prieš beveik dvejus metus mano akyse mirė dėdė. Mačiau, kaip kilnojosi elektros šoko purtoma jo krūtinė, girdėjau smūgius delnais ir skaičius iki trisdešimt. Ne, negaliu tiesiog paprastai ruoštis šitai paskaitai. Iš viso nenoriu į ją eiti! Bijau.

Aišku, nueinu. Mintis nebaigti pagrindinio šaulio kurso baugina dar labiau.

Sėdime, žiūrime, kaip dėstytojas ant stalo ruošia manekenus dirbtiniam gaivinimui. Telefonu atskrieja žinutė. Mirė Jonas Mekas, avangardinio kino krikštadėvis. Jam buvo 96 metai. Man širdį suspaudžia, bet pagalvoti apie tai nėra laiko, nes čia ir dabar mes kalbame apie kitas širdis, kurioms kada nors gali prireikti pagalbos.

Dėstytojas nusiteikęs šmaikščiai ir kartu rimtai. Kiti naujokai taip pat iš visko krizena. „Ar galima, kaip per filmus, pliaukštelėti per veidą, jei žmogus nereaguoja?“

„Jei uošvienė, tai gal ir galima.“

„O štai taip paguldysite ant šono pabrolį, jei randate jį per vestuves kampe be sąmonės.“

Ir taip toliau, ir panašiai. Suprantu, dėl ko dėstytojas ir mes juokaujame. Apie susidūrimą su mirtimi kalbėti nėra jauku. Ironijos ir sarkazmo ginklais ginamės nuo baimės, nuo lengvai įsisiūbuojančios vaizduotės. Be to, juk čia šauliai, prisiekę ginti ir nepasiduoti, nevirpėti ir neraudonuoti. Atsidūrę vienas šalia

kito jie nori atrodyti susikaupe, bet neįsitempę, sugebantys be drebulio daryti tai, kas liepiama. Be raukšlės ar rūpesčio veide kalbasi, ką darys, atėjus dienai X. Dirbdami rimtus darbus po 10 ar 12 valandų, žongliruodami tarp šeimos ir laisvalaikio, savaitgaliais kankina save nemiga pratybose ar miegu žiemą po atviru dangumi, pelkėmis ir apkasais.

Tik ką aš čia veikiu?? Aš nemėgstu ginklų, nes jie man nesisieja su taika. Aš bijau kraujo ir žaizdų. O kam gi tai labai patinka? Ką aš veikiu Lietuvos šaulių sąjungoje ir šitoje karo medicinos paskaitoje? Ir kodėl aš savo noru čia atėjau? Jei visu ūgiu išsitiesite ant šaligatvio, prarasite sąmonę, o gal net sutriks širdis, bus ne kas. Bet laimė, pro šalį kaip tik eis bebaimis žmogus, kuris žaibiškai pribėgęs preciziškai atliks gaivinimo procedūrą. Po trijų minučių spaudymo į krūtinę „Bee Gees“ dainos „Stayin’ Alive“ ritmu jo delnai nesuprakaituos, o jūs atmerkсите akis,

atsikėlę apsikabinsite geradarį ir nueisite kartu gerti arbatos.

Deja. Greičiausiai šalia bus drebantįs ir bijantis nepažįstamas žmogus, šeimos narys ar kolega. Jo paties širdis iš siaubo krioks kaip traktorius, jam džiūs burna ir virpės kūnas. Bet visa tai bus nesvarbu, jei jis žinos, ką daryti tas kelias minutes, kol atvažiuos profesionali pagalba.

„Geriau netobulas sprendimas laiku nei tobulas pavėluotai“, – šią mintį girdėjau iš Lietuvos kariuomenės kapitonės Linos Jaznienės.

Todėl keliuosi nuo kėdės, tikrinu manekeno būseną, kvėpavimą, spaudžiu krūtinę 30 kartų, pučiu orą 2 kartus, vėl spaudžiu krūtinę 30 kartų, pučiu orą 2 kartus ir po šešto karto kažkur išnyksta mano baimė.

Drašus ne tas, kuris nebijo. O tas, kuris bijo, bet vis viena daro. x

APIE UGNĮ, „LIZDĄ“ IR VIETINĖS REIKŠMĖS ROBINZONUS

8

Tekstas Valdas Kilpys
Nuotraukos Valdas Kilpys

UGNIS BUVO SVARBI NUO PRAAMŽIŲ

Senieji lietuviai tikėjo, kad ugnyje glūdi gerasis ir blogasis pradai. Nė vienas čia nėra svarbesnis, jie sudaro organišką vienvę. Pasakojama, kad baltų žemių viduryje būta Romuvos šventovės, kur nuolat buvo deginama gyvoji ugnis. Ugnies simbolika ir dabar veikia mūsų mąstyseną, pasaulėjautą.

Šiek tiek tautosakos:

Prie ugnies statomas puodelis švaraus vandens, kad „ugnelė turėtų kuo nusiprausti“.

Gyvoji ugnis būna tada, kai atsiranda trinant medį ar skeliant titnągą arba pernešama iš kitos ugniavietės.

NEVAIDINK ROBINZONO

Dabartiniam žmogui iš esmės nusišvilpti – „gyvą“ ta ugnis ar mirusi. Jei nutiko negerų dalykų ir atsidūrėte miške be įrangos, ginklo ir viso kito, ugnis, jei yra galimybė ją įkurti, bus pirmoji būtinybė. Juk su šlapiais rūbais ir kalendamas dantimis toli nenuėisi.

Pradėkime nuo to, kad šiame straipsnyje aprašyti metodai yra labai sunkūs ir nervinantys. Galiu drąsiai pasakyti, kad visi epizodai iš TV kanalų, kur vos patyrinus šakaliukus ar ką panašaus nuveikus pasirodo ugnis, yra gražios pasakaitės. Kas bandė – pritaro nedvejodamas. Būtent todėl reikia stipriai pagalvoti, kas geriau: vaidinti robinzoniadą ar pasistengti nugvelbti ugnies iš civilizuotesnės aplinkos. Pasvėrus riziką, savaime suprantama. Juk trunkdami titnągą iš nepatyrimo būtinai nusibrozdinsite rankas, sukdami medžio gabalą prakeiksite visą pasaulį ir, tikriausiai, nieko neišeis. O kiekviena nuospauda, žaizda ar įbrėžimas yra didis blogis išsekusiam organizmui. >

„Ugniai pakloti patalą“ reiškia dailiai apdėlioti ugniavietę.

(Laukuvos apylinkės)

„Kurdamas namų židinio ugnį turi tylėti, nesidairyti, nors ir kas šauktų.“

(A. Kirkoras, 1854 m.)

1.

BANDOM!

Jei atsidūrėte netoli upių, ežerų ar žemumose (kur būta vandens), bene paprasčiausia yra susirasti titnago. Neverkite, jį rasti yra gerokai lengviau, nei įsivaizduojate, tik reikia pabandyti. Titnagas turi unikalią savybę kibirkščiuoti, kai susiduria su geležimi. Būtent todėl einant mišku visada, pabrėžiu, visada, reikia žiūrinėti, ką gero jums siūlo aplinka (titnagas, naudotos konservų skardinės, tvirtesnis gelžgalis, plastiko butelis, virvagalis yra lobiai). Kai jų prireiks, ne laikas bus ieškoti.

Tad eikite gėlo vandens pakrante arba ten, kur yra daug akmenų. Atidžiai žiūrėkite ir ieškokite akmenų, kurie turi „tvirtą išvaizdą“. Atkreipkite dėmesį į didelius akmenis, kuriuose matosi kreidos kanalai. Tai geras ženklas. Titnagas turėtų būti baltos, juodos, pilkos arba tamsiai mėlynos spalvos. Svarbu, kad akmuo būtų sausas. Aštresniu geležies kampu suduokite į akmenį ir, jei išvysite žiežirbų, galite būti tikri, tai tikrai titnagas. Ir kvepės dūmu.

Beje, daugelis nė nežino, kad mugėse galvoti kalviai veik visuomet pardavinėja skiltuvus – tokius baldų rankenėles primenančius suraitytus dalykėlius, kurie patogiai „sėdi“ delne. Seniau žmogus,

turėdamas skiltuvą ir sausų pakulų kišenėje, nesuko smegenų dėl degtukų. Žodžiu, radote titnagą, turite gelžgalį, tuomet jums prireiks „lizdo“. Bet apie jį vėliau, nes jo reikės bandant išgauti ugnį ir kitais būdais.

Tarkime, sukimo, gręžimo būdas. Tam reikia didėlesnio minkšto medžio (pavydžiui, drebulės), kieto medžio grąžto ir dar vieno bet kokio platesnio šakalio spausti jį iš viršaus. Dar reikia virvės „grąžtui“ sukinėti. Padarote duobutę minkštajame medžio gabale, įstatote virvute dusyk apvytą „grąžtą“ ir, prispaudę iš viršaus kitu medžio gabalu, virvutę tampote iki pamėlynavimo.

Apie besisukantį medį turi atsirasti smilkstančių pjuvenų „šašas“, kurį reikia iš karto dėti į „lizdą“ ir švelniai įpūsti ugnį. Pasikartosiu, tai labai ilgas ir sunkus darbas, kurį atlikti vienam praktiškai neįmanoma. Na, nebent esate kokio blizgaus leidinio ar net TV superherojus.

„Lizdas“ yra svarbiausias dėmuo. Tūlas žvirblis ar kokia žvitriaakė varna niekuomet nesusuks tokio „lizdo“, kokį sukurti turi ugnies geidžiantis žmogus. Iš menkiausių, sausiausių žolelių, permatomų perdžiūvusių lapų

2.

ar samanų susuktas lizdelis turi pradėti rūkti vos pajutęs šilumą ir jūsų pučiamą deguonį. Būsiu atviras, jums tikriausiai nepavyks. „Lizdas“ – dalykas rimtas. Čia širdies įdėti reikia.

KAM DARYTI SUDĖTINGAI, JEI GALIMA PAPRASTAI?

Grįžtame prie ištakų: nevaidinkite robinzonų ir nežiūrėkite televizijos. Eikite paprastu keliu. Jei jau tenka sprukti ir išgyventi miškuose ne visai ramiu laiku, pagalvokite apie šovinį. Gal geriau jį iš kur nors „pasiskolinti“? Ir šiaip, būkime atviri, jūsų prioritetas yra išsaugoti savo, taip, savo, o ne kitų, gyvybę.

Tad jei karo dievai jums padovanojo šovinį ir vielos gabalą, tiesiog iškratote paraką ant sausos vietos, prie jos galų pririšę pagaliukus tampote ją it pjūklą, kol įkaista, ir pridodate prie parako krūvelės. Bum, ugnis! Stop. Nepasigaminote „lizdo“?

Tuomet stipkite toliau. Juk apie viską pagalvoti ir pasiruošti reikia dar einant. x

Tūlas žvirblis ar kokia žvitriaakė varna niekuomet nesusuks tokio „lizdo“, kokį sukurti turi ugnies geidžiantis žmogus.

1. Bandymas kurti ugnį vienam retai kada bus sėkmingas.
2. It kokie kriviai, šauliai pagaliau įžiebė ugnelę.
3. Parakas iš šovinio – štai kur sprendimas.
4. Turi susidaryti smilkstančių drožlių „šašas“.
5. Švelnus „lizdelio“ įpūtimas.
6. Gabija šį kartą šauliams maloninga.

3.

4.

5.

6.

„AŠ ESU LIETUVIS. TAI YRA MANO GARBĖ“

Tekstas Birutė Malaškevičiūtė

Šiuos žodžius būdamas gimnazistu ištaraė Antanas Juozapavičius, vėliau tapęs Lietuvos kariuomenės karininku, Pirmojo pėstininkų pulko vadu ir pirmuoju karininku, žuvusiu nepriklausomybės kovose. Tai nutiko prieš šimtą metų, 1919 metų vasario 13-ąją, Alytuje. Tą rytą A. Juozapavičiui

sukako 25-eri. Apie vykusius mūšius tame krašte daugelio ir daug rašyta, tačiau retas užsimindavo, kur yra karininko A. Juozapavičiaus kapas (beje, ir šiandien paklausti praeiviai vargiai teisingai atsakytų). Jo laidotuvės taip pat užminė ne vieną mįslę.

Tuo laiku, vykstant nepriklausomybės kovoms, Alytų užgrobė bolševikai. Mūsų kariai turėjo paskubomis palikti miestą. A. Juozapavičius, bandydamas gelbėti pulko turtą, bolševikų buvo nušautas mieste ant tilto per Nemuną. Tos dienos įvykius savanoris Juozas Ardzijauskas Lietuvos kariuomenės savaitiniame laikraštyje „Karys“ prisiminė taip: „Tik vėliau paaiškėjo, kad kar. Juozapavičius, norėdamas dar išgelbėti nors dalį pulko turto, grįžo nuo bažnyčios į sandėlius, kurie buvo Saratovo kareivinėse (taip vadintos kareivinės Alytuje – red. pastaba). Tačiau jau buvo per vėlu, nes bolševikų būriai jau buvo paplitę po miestą ir jam begrįžtant į Suvalkų pusę ant tilto buvo nukautas. Dvi priešų kulkos buvo perėjusios per krūtinę. Tai įvyko 1919 m. vasario m. 13 d. 8–9 val. ryto.“

Pulko karį, patekusį į bolševikų nelaisvę ir vėliau spaudoje pasivadinusį Donatu, sukrėtė pamatytas žuvusio karininko A. Juozapavičiaus vaizdas: „Jis gulį čia

pat malkų sandėlyje, – pasakė man apie žuvusį karininką Juozapavičių. Sargybinio prašiau leisti pažiūrėti. Nenorėjau tikėti, kad kar. Juozapavičiaus jau nebėra gyvųjų tarpe. Sargybinis nesipriešino, išvedė mane ir atvedė į malkų sandėliuką. Ten gulėjo ant malkų mūsų vadas. Viena kulka buvo pataikiusi į šoną, o antroji aukščiau krūtinės į kaklą. Jis buvo basas. Batus priešai nuavė. Milinė buvo kraujais persisunkusi. Daug pergyvenau prie vado lavono. Nežinojau likusiųjų draugų likimo, ir baisi mintis degino mane. Ar visas mūsų pradėtas darbas jau sugriuvo.“

Bolševikai žuvusiojo kūną norėjo Nemune pakišti po ledu, kad niekas negalėtų surasti, tačiau būsimo burmistro Konstantino Balukevičiaus dėka taip nenutiko. Vienas iš tų dienų liudininkų jau minėtame „Karyje“ pasakojo: „Jo kūnas buv. Alytaus miesto burmistro p. K. Balukevičiaus pastangomis, kuris, nežiūrėdamas iš bolševikų pusės gresiančio pavojaus, buvo išsaugotas nuo pražuvimo, nes bolševikai jo kūną

norėjo Nemune po ledu pakišti. Tik jo sumanumo dėka, kuris sugebėjo apeiti bolševikų komisarų ir papirkti jų sargybas, mums taip brangią relikviją išsaugojo ligi pulkas sugrįžo iš Marijampolės ir iškilmingai palaidojo Alytuje, Suvalkų pusės kapinėse.“ Kaip viskas vyko, pats K. Balukevičius surašė laiške visuomenės ir politikos dienraščiui „Lietuva“: „Kūną velionies be šautuvo aš radau tą pačią dieną p. Jasinskio negyvenamoje troboje (sandėlyje) Alytuje, Vilniaus pusėje. Bolševikų valdžia uždėjo man, kaip miesto tarybos pirmininkui, priedermę palaidoti žuvusį. Mano tam tikras prašymas leisti kūną palaidoti su krikščioniškomis apeigomis – su kunigu – buvo griežtai atmestas, todėl jo kūną aš pats, be kunigo, palaidojau laikiname kape šventoriuje.“

Su visomis išskilmėmis A. Juozapavičius buvo perlaidotas balandžio 28 dieną Alytaus Šv. Angelų Sargų bažnyčios šventoriuje. Laidotuvių ceremonijoje dalyvavo į miestą sugrįžusio Pirmojo >

„Nieko Tau, karžygy,
tauta negali
geresnio suteikti,
kaip apdovanoti
garbės ženklu –
Vyčio Kryžiumi, ką
aš Lietuvos valstybės
vardu skelbiu.“

- 1-2. Minimas karininko A. Juozapavičiaus žūties 20-metis 1939 metais Alytuje. Nuotrauka – iš Alytaus kraštotyros muziejaus fondų.
3. Tarpukario atvirukas, skirtas karininko A. Juozapavičiaus atminimui pagerbti. Atvirukas – iš Alytaus kraštotyros muziejaus fondų.
4. Šiandienis paminklo vaizdas. Iškilmingai atidengtas 1922 metų rugpjūčio 20 dieną: „Iš priekio į pjedestalą įmūrytas kulkosvaidžio skydas, ant kurio yra parašas, žemiau a. a. karinin. Juozapavičiaus atvaizdas ir Vyties Kryžius.“ Birutės Malaškevičiūtės nuotr.

pėstininkų pulko karininkai ir kariai, susirinko būrys miestiečių. Kadangi buvo įtemptas metas – deramo paminklo pastatymu ant kapo niekas nepasirūpino. Tai nutiko 1922 metų rugpjūčio 20 dieną. Į paminklo atidengimo ceremoniją atvažiavo Lietuvos prezidentas Aleksandras Stulginskis, krašto apsaugos ministras, kariuomenės vadas, aukšto rango valdininkų ir karininkų, sugužėjo nemažas vietinės visuomenės pulkas. Buvo daug oficialių kalbų. Šį įvykį plačiai nužvelgė ir to meto spauda. Dienraštis „Lietuva“ rašė: „Po pamaldų, kurias atlaikė įgulos kapelionas, paminklą pašventino ir 12 val. Valstybės Prezidentas A. Stulginskis paminklą atidarė. Atidarymo metu aukštai skraidė orlaiviai.“ Paminklas apibūdintas taip: „Turi akmeninę papėdę [pjedestalą] ant kurio pastatytas iš artilerijos šovinių kryžius; iš priekio į pjedestalą įmūrytas kulkosvaidžio skydas, ant kurio yra parašas, žemiau gi a. a. karinin. Juozapavičiaus atvaizdas ir Vyties kryžius. Paminklas aptvertas grandimi. Paminklą suprojektavo I pulko karininkai. Įspūdžio paminklas visiems daro juo gražiausio, iš tikrųjų geresnio, gražesnio šiomis vis dar sunkiomis pulko gyvenimo aplinkybėmis, paminklo ir nebūtų buvę galima. Garbė

ir visos visuomenės padėka I Gedimino pulko kariams už jų – taip gražaus ir kilnaus sumanymo vykdymą!“ Ceremonijos metu A. Juozapavičius po mirties buvo apdovanotas Vyčio kryžiumi. „Nieko Tau, karžygy, tauta negali geresnio suteikti, kaip apdovanoti garbės ženklu – Vyčio Kryžiumi, ką aš Lietuvos valstybės vardu skelbiu“, – nuimdamas juodą kaspiną nuo paminklą puošiančio ordino pasakė prezidentas A. Stulginskis.

Paminkle karininko žūties data nurodoma 1919 metų vasario 14 diena. Tai pamatęs ne vienas pradeda spėlioti, kuri gi žūties data yra teisinga. Gal paminkle tiesa, o vėliau ji buvo „paankstinta“ į vasario 13-ąją, norint suteikti tragizmo – žmogus tą dieną gimė [A. Juozapavičius gimė 1894 metų vasario 13 dieną], tą pačią dieną po 25 metų žuvo. Visas šias spėliones ir išvedžiojimus labai puikiai paneigia 1920 metų žurnalo „Kariškių žodis“ septintame numeryje išspausdintas „Lietuvos kariuomenei įsakymas № 232, 1920 m. vasario 4 d.“, kuriame rašoma: „Sukakus metams nuo pirmųjų karo lauko aukų žuvimo už Lietuvos nepriklausomybę š. m. vasario mėnesio 11 dieną skiriu žuvusiųjų atminimui. Šiuodu brūkšneliu, iš kurių susideda skaičius „11“, lai primena

mums pirmas aukas: Žuvusį 1919 m. vasario mėnesio 8 dieną Kėdainių Srities Apsaugos Būrio karį Povilą Lukšį ir žuvusį tų pačių metų vasario 13 dieną I pėstininkų pulko karininką Antaną Juozapavičių.“

Paminklo atidarymo metu buvo kalbama, kad Alytaus apylinkėse žuvo nemažai savanorių ir jiems pagerbti reikalingas atskiras paminklas. Sumanyta rinkti aukas. Apie tai pranešė ir žurnalas „Karys“: „Alytus yra Lietuvos vieta, kuri niekad neišdils iš lietuvių atminties. Čia mūsų kariuomenė yra parodžiusi savo nepergalimą pasiryžimą ir drąsą. Čia, su karin. Juozapavičiumi priešakyje, yra žuvę už tėvynės nepriklausomybę daug karžygių. Visiems tiems karžygiams pagerbti yra kilęs naujo paminklo sumanymas.“ Šią idėją ne vienas parėmė solidžia suma. Tarp aukotojų buvo prezidentas A. Stulginskis [10 tūkst. auksinų], dainininkas Kipras Petrauskas [15 tūkst. auksinų], tuometis ministras pirmininkas Ernestas Galvanauskas [1 000 auksinų], Juozas Tumas-Vaižgantas [1 000 auksinų], daugybė įvairiausių bankų, Alytaus žinomų žmonių, organizacijų. „Tuo būdu viso surinkta 210.252 auks. Suma gana graži. Reikia palinkėti alytiečiams tolimesnio pasisėkimo!“ Suma išties buvo įspūdinga,

tačiau teisybės dėlei reikia pasakyti, kad auksinas nieko bendro su auksu neturėjo. Tai buvo laikinasis popierinis pinigasis, kurį Lietuvos vyriausybė 1919 metų vasario 26 dieną auksino pavadinimu įteisino per Pirmąjį pasaulinį karą Lietuvos teritorijoje kursavusius vokiečių okupacinės valdžios pinigais ostmarkes. Apyvartoje jie buvo iki 1922 metų spalio 2 dienos, iki lito įvedimo. Vėliau auksinai 3 mėnesius į litus buvo keičiami mažėjančiu santykiu, iš pradžių 175, metų pabaigoje – 850 auksinų už 1 litą.

Paminklas žuvusiems už Lietuvos laisvę Alytuje buvo pastatytas 1929 metais. Jo postamentą puošė trys bareljefai, viename, pavadintame „Kapinės“, ant savanorių kapų vieno kryželio buvo iškalta A. Juozapavičiaus pavardė. Medinis tiltas, ant kurio buvo nušautas A. Juozapavičius, pavadintas jo vardu. 1936 metais pradėjus statyti Alytaus šaulių namus jau buvo žinoma, kad jie bus pavadinti paminkliniais A. Juozapavičiaus vardo šaulių namais, 1937 metais naujam gelžbetoniniam tiltui per Nemuną Alytuje taip pat suteiktas A. Juozapavičiaus vardas. Tiltą puošė keturi Juozo Zikaro bareljefai. Viename iš jų buvo pavaizduota karininko žūtis. x

5. Šį originalų 1937 metų Alytaus tilto bareljefą, vaizduojantį A. Juozapavičiaus žūtį, sovietmečiu rizikuodama namuose slėpė tarpukario verslininko Antano Raginsko šeima. Birutės Malaškevičiūtės nuotr.

STEIGIAMOJO SEIMO NARYS LEITENANTAS: ANTANAS MATULAITIS

10

Tekstas Stasys Ignatavičius,
LŠS V. Putvinskio-Pūtvio klubo prezidentas

Būsimasis Lietuvos Steigiamojo Seimo narys, Darbo federacijos pirmininkas, ateitininkas, nepriklausomybės kovų savanoris ir dalyvis, Šaulių sąjungos II lauko štabo viršininkas leitenantas Antanas Matulaitis gimė 1895 metų gruodžio 27 dieną Netičkampyje (Marijampolės apskr.), garsioje to krašto ūkininkų Matulaičių šeimoje. Jo tėvas Juozas Matulaitis buvo žymus Suvalkijos knygnešys, kruopščiai rinkęs ir užrašinėjęs tautosaką. Jaunesnis brolis kunigas Juozapas Konstantinas Matulaitis iš vokiečių kalbos išvertęs apie 500 religinių, teologijos ir grožinės literatūros knygų.

Steigiamojo Seimo nariai karininkai. Pirmas iš dešinės stovi Antanas Matulaitis.
www.lrs.lt nuotrauka.

Antanas Matulaitis, baigęs vietos pradžios mokyklą, įstojo mokytis į Marijampolės gimnaziją. Mokydamasis gimnazijoje aktyviai dalyvavo slaptos ateitininkų kuopelės veikloje. 1914 metais prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, Antanas išvyko į Vilnių, o iš ten 1917 metais pasitraukė į Voronežą, kur mokslus tęsė Martyno Yčo gimnazijoje. Čia jis buvo gausios ateitininkų organizacijos pirmininku. Dėl savo politinių pažiūrų buvo persekiojamas valdžią Rusijoje užgrobusių bolševikų. Teko išvažiuoti į Tambovą, kur 1918 metais baigė gimnaziją. Įveikęs bolševikų valdžios sukeltus sunkumus, 1918 metų pabaigoje A. Matulaitis grįžo į Lietuvą ir įsitraukė į jaunos Lietuvos Respublikos gerovės kūrimo darbą. 1919 metų pradžioje buvo išrinktas į laikinąją Marijampolės tarybą, kurioje rūpinosi karo nusiaubto miesto atstatymu. Įstojo į Lietuvos karo mokyklos 2-ąją laidą ir 1919 metų pabaigoje ją baigė. Jam buvo suteiktas leitenanto laipsnis ir jis buvo paskirtas karininku į Pirmojo atsargos bataliono kuopą Marijampolėje.

1920 metų vasario mėn. skiriamas Lietuvos kariuomenės Generalinio štabo Literatūros skyriaus kultūros ir švietimo sekcijos vedėju. Tuo pat metu buvo ir Lietuvos darbo federacijos pirmininku. Pagal šios federacijos sąrašą ltn. A. Matulaitis buvo išrinktas į Steigiamąjį Seimą, priklausė Krikščionių demokratų frakcijai, dirbo krašto apsaugos komisijoje. 1920 metų spalio mėn. Lenkijai sulaužius Suvalkų sutartį ir gen. L. Želigovskio legionieriams artėjant prie Vilniaus, Steigiamasis Seimas iki 1921 metų vasario mėn. nutraukė darbą ir padarė pertrauką. Ltn. A. Matulaitis, tik prasidėjus karo veiksams prieš lenkus, trumpam atvyko į namus ir išvyko į frontą. Atsisveikindamas su namiškiais savo jaunesniems broliams ir seserims pasakė: „Mylėkite Dievą ir Tėvynę, ginkite ją ir žodžiais, ir darbais.“ Šie jauno Lietuvos karininko patrioto žodžiai tapo priesaku visos Lietuvos gyventojams, kovojusiems dėl šalies laisvės. Kovai su į Lietuvą įsiveržusiais lenkų legionieriais Šaulių sąjunga sudarė Fronto

štabą [kartais raštuose jis buvo vadinamas Lenkų fronto štabu], kurį sudarė 5 Lauko štabai. Dr. J. Matuso „Šaulių sąjungos istorija“ [Kaukas, 1939 metai] randame: „... Antrasis lauko štabas iš pradžių buvo Ukmergėje. Viršininku buvo karininkas A. Matulaitis.“ Vėliau šis štabas buvo perkeltas į Semeliškės, o dar vėliau – į Onuškę. Ten, kur vyko aršiausios kovos su lenkais. Apie ltn. A. Matulaičio žūtį jau minėtoje dr. J. Matuso knygoje rašoma: „Perlojos šauliai buvo Bobriškėse, kai lenkai iš pasalių lapkričio 17 dieną puolė tą vietą. Čia buvo IV šaulių lauko štabo karininkai Kybartas ir Kukutis, kurie tvarkė šaulių sargybas prie linijos. Kaip tik tuomet pas juos automobiliu iš Kauno per Alytų buvo atvykę ir apsistoję St. Seimo narys ir II lauko štabo viršininkas kar. A. Matulaitis, IV štabo viršininko padėjėjas A. Žmuidzinavičius [LŠS Centro valdybos atstovas – aut. pastaba] ir Amerikos lietuvis R. Kručas [Robertas Kručas, buvęs JAV kariuomenės lakūnas – aut. pastaba], kuris atvyko daryti nuotraukų. Ir štai apie 20 valandą pro duris ir langus pradėjo šaudyti, įsiveržė lenkai. Greičiausiai dėl to, kad netinkamai buvo sutvarkyta sargyba. Apie žymių asmenų atvykimą priešams pranešė lenkuojantieji gyventojai. Mirtinai buvo sužeistas Matulaitis ir Kybartas [pirmasis mirė XI.20, o antrasis – XI.30 Gardinė].“

LŠS Centro valdybos narys, dailininkas A. Žmuidzinavičius su kitais gyvais, likusiais po susišaudymo, buvo paimitas į nelaisvę, bet po dviejų dienų su karininku Miku Kukučiu sugebėjo pabėgti. Pirmiausia jis Alytuje karo ligoninėje aplankė mirtinai sužeistą Antaną Matulaitį. Apie A. Žmuidzinavičiaus prisiminimus žurnalas „Mokslas ir gyvenimas“ [1996 metai] rašė: „Pamačiau jį gulintį aukštelinėką, užmerktomis akimis, pageltusiu veidu – širdį man suspaudė didis skausmas. Nejaugi čia tas pats žydįs, kupinas vilties ir pasiryžimo vyras?.. Jis ilgokai, įtemptai į mane žiūrėjo. Po to tyliai paklausė: „Ar Vilnius jau mūsų rankose?“ – „Taip, taip, žinoma, netrukus mes ten būsimė.

Steigiamojo Seimo Kariškių narių grupė. Vidury už stalo sėdi Vyr. karo Vadas Generolas Galvydis-Bykauckas (krikšč. dem.); stovi (iš kairės į dešinią): Kap. Natkevičius, buv. mūsų kariškas atstovas Rygoje (soc. liaud. dem.), daktaras kap. Vaitekūnas, (krikšč. dem.), leit. Smulkštys (krikšč. dem.), leiten. Matulaitis (kr. dem.) buvęs Gen. Štabo Liter. Sk. Švietimo ir kultūros. Sekcijos vedėjas; sėdi: kap. Ruseckas, buv. Gen. Št. Liter. Skyriaus viršininkas (soc. liaud. dem.), daktaras leit. Mikšys (kr. dem.), pulk. leit. Žukaskrašto, Apsaugos Ministeris atsižymėjęs kovose su lenkais, visą laiką gynęs apie 150 var. ilgio frontą nuo lenkų puolimų* (soc. liaud. dem.).

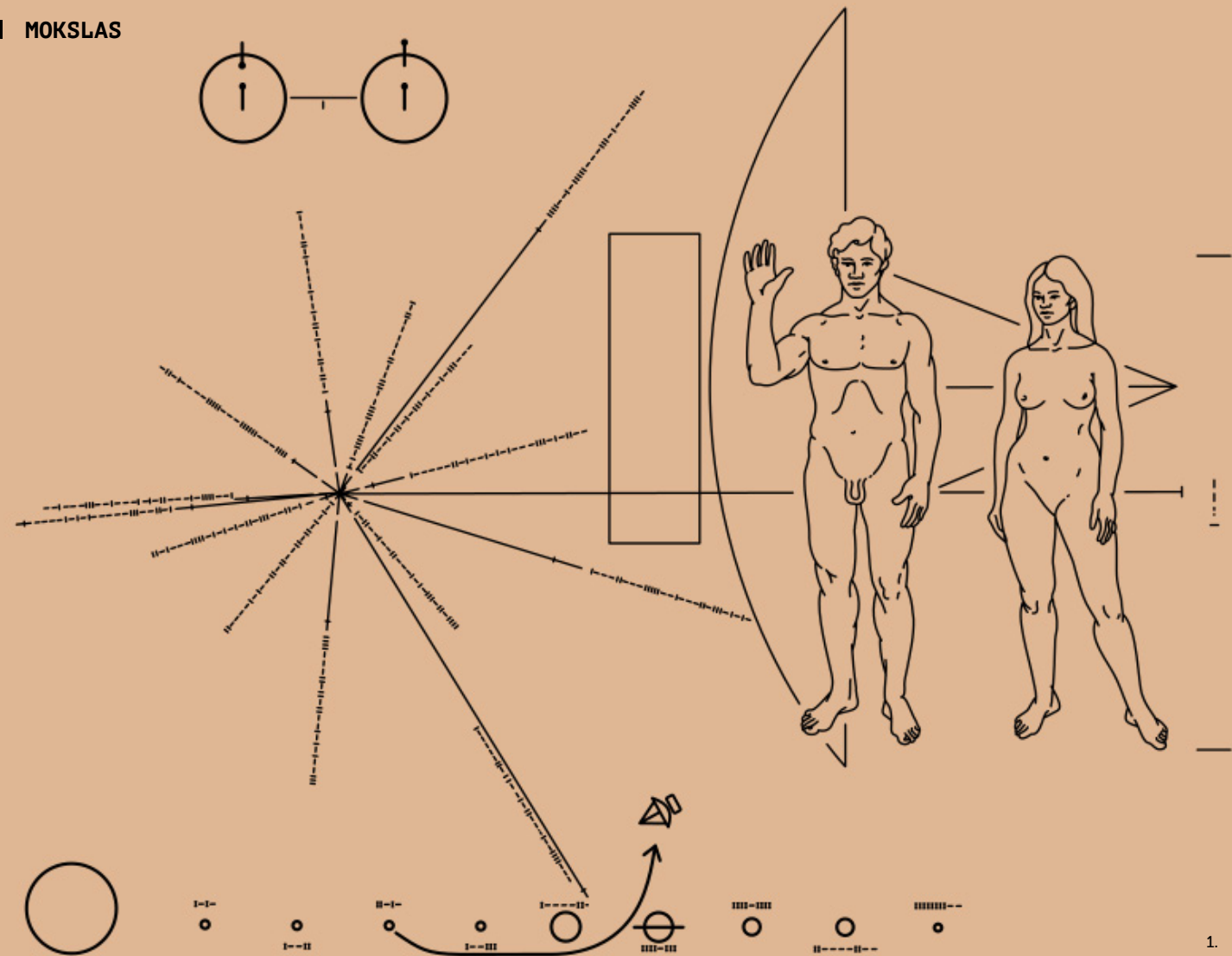
Viskas bus atitaisyta.“ Karžygio akys vėl užsimerkė, veidas nurimo. Netrukus jo netekome.“ Steigiamojo Seimo nariui leitenantui Antanui Matulaičiui nebuvo nė 25-erių... Atsisveikinimas ir laidotuvės įvyko gimtajame Netičkampio kaime. Su kariška pagarba jis buvo palaidotas senosiose Marijampolės kapinėse, Tėvynės gynėjų laikraštyje „Trimitas“ [taip buvo tuo metu vadinamas Lietuvos šaulių sąjungos vėliau žurnalu tapęs laikraštis, 1920 metų gruodžio 2 dieną, Nr. 18] karininkui Antanui Matulaičiui skirtame nekrologe rašė: „St. Seimo narys, karštas Tėvynės mylėtojas, savo noru stojęs partizanų eilėse kovoti su amžinuoju Lietuvos skriaudėju lenku, priešo kulkos lapkričio 19 d. [iš tikrųjų – lapkričio 17 dieną – aut. pastaba] sunkiai sužeistas, mirė Alytaus ligoninėje. Jo asmenyje Lietuvos šauliai neteko brangaus savo šalininko ir draugo. Jo pasišventimas tebūna mums pavyzdžiu. Jo gyvybės skausmai auka dar stipriau tesudrutina mūsų griežtą pasiryžimą ištvert šventoje kovoje dėl laisvės. LIETUVOS ŠAULIAI.“ 1931 metais [po mirties] šaulių II lauko štabo viršininkas, Steigiamojo Seimo narys leitenantas Antanas Matulaitis buvo apdovanotas Šaulių Žvaigždės ordinu. x

Ltn. A. Matulaitis, tik prasidėjus karo veiksams prieš lenkus, trumpam atvyko į namus ir išvyko į frontą. Atsisveikindamas su namiškiais savo jaunesniems broliams ir seserims pasakė: „Mylėkite Dievą ir Tėvynę, ginkite ją ir žodžiais, ir darbais.“

1919–1923 metų laikotarpiu nepriklausomybės kovose (mūšiuose su bolševikais, bermontininkais ir lenkais, atkovojo Klaipėdos kraštą) dalyvavo apie 4 tūkstančius (mano suskaičiuota iš išlikusių archyvinių dokumentų, tarnybos lapų ir kitų oficialių dokumentų 4 021 šaulys, bet tai negalutiniai skaičiai) šaulių.

Žuvo ar vėliau nuo sužeidimų mirė – 67 šauliai, sužeisti – 146 šauliai, į nelaisvę pateko – 161 šaulys, mirė nelaisvėje ar kalėjimuose – 34 šauliai, Lenkijos kariuomenės karo lauko teismo nuosprendžiu sušaudyti 33 šauliai.

1.

ASTROSOCIOLOGINIS PARADOKSAS: ALIO, AR TEN YRA KAS NORS?

Tekstas Martynas Juocevičius
Lietuvos etnokosmologijos muziejus

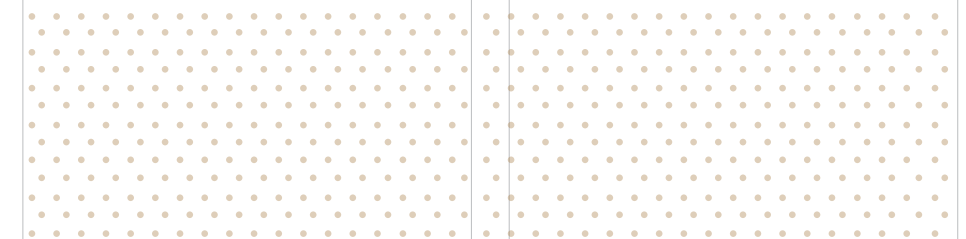
Tamsią giedrą naktį dangaus skliautas žaižaruoja tūkstančiais žvaigždžių. Pakanka užversti galvą – ir kvapą užgniaužia tykus, šaltas, tačiau didingas bekraštės visatos alsavimas. Rodos, nesuskaičiuojama daugybė nutolusių, nepažįstamų pasaulių mums šnabžda savąsias paslaptis. Tampa net

šiek tiek nejauku. Šiandien, kaip ir prieš daugelį amžių, nuostabą užgožia su nerimu sumišęs ilgesys: ar mes tikrai vieniši šioje kosminės būties neaprėpiamybėje? Išties, begalinių visatos erdvių akivaizdoje sudėtinga susitaikyti su bauginančiu vienišumo jausmu.

Jei mąstančios būtybės kosmose egzistuoja ir jos nori bendrauti, sako mokslininkas, jos signalizuoja. Jei kantriai klausysimės, būtinai išgirsime.

Atpažinsime juos pagal neabejotiną kriterijų: signalai bus logiški, t. y. matematiškai taisyklingi, kryptingi ir periodiški.

1. Pranešimo kosminėms civilizacijoms autoriai Carlas Saganas ir Frankas Drake'as buvo įsitikinę, kad jame pavaizduotus simbolius turėtų suprasti bet kuri protaujanti nežemiška būtybė ir rasti mūsų planetą pagal „laiške“ užšifruotus duomenis.

Civilizacijos istorijoje idėją apie tolimus apgyvendintus pasaulius aptinkame jau archajinių kultūrų mitologijoje ir religiniuose vaizdiniuose, apie pasaulių daugį samprotavo antikinio laikotarpio, viduramžių ir naujųjų laikų mąstytojai, kol galiausiai mintis apie nežemiško proto egzistavimo galimybę modernų mokslinės problemos pavidalą, galima sakyti, įgavo XX a. Du amerikiečių astrofizikai Giuseppe Cocconi ir Philipas Morrisonas prestižiniame žurnale „Nature“ 1959 metais paskelbė straipsnį, kuriame aptarė teorines nežemiškų civilizacijų egzistavimo galimybes. Be kitų dalykų, teksto autoriai aprašė praktinį būdą, kaip su proto broliais užmegzti kontaktą.

Iš pažiūros, G. Cocconi ir Ph. Morrisono prielaidos elementarios: vien mūsų – Paukščių Tako – galaktikoje yra tiek daug žvaigždžių, kad net jei labai maža jų planetų dalis apgyvendinta, nekalbant jau apie kitas galaktikas, neišvengimai esama protingos gyvybės ir net į mus panašių civilizacijų, įvaldžiusių artimą mūsų šaliai ryšių techniką. Tai reiškia, kad savo turimomis priemonėmis galime užregistruoti, „sučiupti“ jų tyčia ar netyčia, veikiausiai, elektromagnetinėmis bangomis

siunčiamus signalus! G. Cocconi ir Ph. Morrisono publikacija sužadino mokslininkų susidomėjimą nežemiškų civilizacijų signalų paieška. Akademiniame bendruomenėje kilo sujudimas. Netrukus Kalifornijos (JAV) Santa Kruzo universiteto astrofizikos profesorius Frankas Drake'as paskelbė įvairius veiksmus – nuo žvaigždžių ir planetų formavimosi iki protingos gyvybės atsiradimo, – apimančius matematinių skaičiavimų rezultatus, implikavusius aukštą teorinę nežemiško proto tikimybę:

$$N = R \cdot fp \cdot ne \cdot fl \cdot fi \cdot fc \cdot L$$

F. Drake'o lygties simbolių reikšmės yra tokios: N – skaičius civilizacijų, su kuriomis galėtume bendrauti; R – žvaigždžių formavimosi galaktikoje greitis, t. y. kiek gimsta žvaigždžių per pasirinktą laiko vienetą; fp – žvaigždės, turinčios planetas; ne – vidutinis planetų su tinkamomis gyvybei sąlygomis skaičius, tenkantis vienai planetinei sistemai turinčiai žvaigždei; fl – gyvybės atsiradimo tikimybė planetoje su tinkamomis gyvybei sąlygomis; fi – protingų gyvybės formų atsiradimo tikimybė planetoje, kurioje atsirado gyvybė; fc – planetų, kurių protingi gyventojai geba komunikuoti ir ieško kontakto,

1985 metais C. Saganas publikavo mokslinės fantastikos romaną „Kontaktas“, kuriame grožinės literatūros forma išdėstė savąją viziją apie kontaktą su nežemišku protu. Kūrinį 1997 metais talentingai ekranizavo lietuvių kilmės Holivudo režisierius Robertas Zemeckis.

Filmas specialistų vertinamas ne tiek dėl puikios aktorių vaidybos – pagrindinius vaidmenis sukūrė Jodie Foster ir Matthew McConaughey, kiek dėl įtaigaus ir kūrybiško C. Sagano idėjų perteikimo. Kino juosta, pagrįsta gerai apgalvota moksline prognoze, rekomenduojama pirmiausia tiems, kas nori sužinoti, kas įvyktų, jei būtų užfiksuotas nežemiškos kilmės signalas.

skaičiaus santykis su planetų, kuriose yra protinga gyvybė, skaičiumi; L – civilizacijos, gebančios ir norinčios kontaktuoti, gyvavimo trukmė.

Pats F. Drake'as puikiai suprato: nors praktiškai nustatyti formulės koeficientų reikšmės labai sudėtinga, o kai kurios prielaidos – spekuliatyvios, vis dėlto skaičiavimo rezultatas stulbinantis – galimybių, kad esame vieniši, mažai. Jei mąstančios būtybės kosmose egzistuoja ir jos nori bendrauti, sako mokslininkas, jos signalizuoja. Jei kantriai klausysimės, būtinai išgirsime. Atpažinsime juos pagal neabejotiną kriterijų: signalai bus logiški, t. y. matematiškai taisyklingi, kryptingi ir periodiški.

Ši optimistinė F. Drake'o prognozė paskatino NASA (Nacionalinė aeronautikos ir kosmoso administracija) įsteigti SETI [Search for ExtraTerrestrial Intelligence] – Nežemiškojo proto paieškų – programą, kurios tikslas – klausantis kosminės erdvės galingais radijo teleskopais užregistruoti dirbtinės kilmės signalus, siunčiamus hipotetinių nežemiškų civilizacijų, arba į kosminę erdvę pasirinktų žvaigždžių kryptimi siųsti radijo signalą su žinia apie mūsų civilizaciją. >

Pirmuoju SETI projektu tapo praktinis eksperimentas „Ozma“ 1960 metais, kai Frenkas F. Drake’as didžiulį 25 metrų skersmens „Green Bank“ observatorijos Jungtinėse Valstijose radijo teleskopą nukreipė į Eridano žvaigždyno Epsilon žvaigždę, klausydamasis jos skleidžiamo triukšmo 1,420 MHz radijo bangų dažniu. G. Cocconi ir Ph. Morrisono nuomone, būtent šis neutralaus vandenilio 21 cm bangos ilgio radijo spinduliavimas dėl skvarbumo, paprastumo ir atpažįstamumo yra patogiausias ryšio kanalui palaikyti, ir tai turėtų žinoti bet kuri protinga kosminė civilizacija, pasiekusi bent jau panašų į mus mokslinio išsivystymo lygį. Į Nežemiško proto paieškų programą ilgainiui įsitraukė dauguma solidžiausių pasaulio radijo observatorijų ir specialiųjų mokslinių laboratorijų – nuo valstybinio sektoriaus iki privačių organizacijų. Galingiausios dirbtinės žmonijos ausys visoje planetoje stengėsi išgirsti iš visatos gelmių sklindantį proto balsą...

O XX a. aštuntojo dešimtmečio pradžioje garsus JAV astronomas, mokslo populiarintojas, mąstytojas ir rašytojas, vienas iš SETI programos vadovų Carlos Saganas inicijavo kitokio pobūdžio projektą ryšiui su numanomomis kosminėmis civilizacijomis užmegzti – paaukuota aliuminė 15 x 23 cm dydžio lentelė su paprastu, tačiau genialiu piešiniu, kurio turinį jam padėjo sugalvoti F. Drake’as, buvo pritvirtinta prie tarpplanetinio aparato „Pioneer-10“ borto. 1972 metų kovo 3 dieną laiškas nuo žmonijos pradėjo savo kelionę tolyn už Saulės sistemos ribų. Analogiškas pranešimas po metų į kosmoso platybes iškeliavo su kitu aparatu – „Pioneer-11“.

Tikimybiniai skaičiavimai rodė, kad toje šimto tūkstančio dvigubai senesnių už Saulę žvaigždžių santalkoje galėjo susiformuoti ne viena gyvybei tinkama planeta.

C. Sagano manymu, piešinyje užšifruota informacija turi būti suprantama bet kuriai mąstančiai gyvybės formai. Beveik plokštelės viduryje laišką nešančio aparato silueto fone pavaizduoti vyras ir moteris, kad būtų galima suvokti mastelį; apačioje – Saulės sistemos schema su nuoroda, iš kurios planetos aparatas lekia; viršuje kairėje vaizduojamas vandenilio atomas – pagrindinis cheminis visatos elementas. Tačiau esminis pranešimas užšifruotas įvairaus ilgio spindulių schemoje šiek tiek kairiau nuo plokštelės vidurio – tai mūsų „atgalinis adresas“: spindulių susikirtimo taškas yra Saulė, o patys spinduliai nurodo kryptis ir santykinius atstumus iki natūralių galaktikos „švyturių“ – pastoviu radijo dažniu spinduliuojančių pulsarų; kiekvienas pulsaras spinduliuoja tik jam būdingu periodu, kuris dvejetainiu kodu užrašytas išilgai spindulio; bet kuriai pažangiai civilizacijai, pranešimo autorių nuomone, šie pulsarai turi būti žinomi, o žinant jų koordinates, rasti Saulę Paukščių Tako galaktikoje visai nesudėtinga...

Kiek vėliau C. Saganas ir F. Drake’as įgyvendino dar vieną sumanymą – tolimųjų pasaulių proto broliams išsiųsti radijo pranešimą. Šis iš Aresibo observatorijos Puerto Rike – didžiausio tuo metu pasaulyje 305 m skersmens radijo teleskopo – į kamuolinį žvaigždžių spiečių M13 Heraklio žvaigždynė iškeliavo 1974 metų lapkričio 16 dieną. Tikimybiniai skaičiavimai rodė, kad toje šimto tūkstančio dvigubai senesnių už Saulę žvaigždžių santalkoje galėjo susiformuoti ne viena gyvybei tinkama planeta.

Pranešimą sudaro 169 sekundžių trukmės 1 673 bitų informacijos signalas. Dvejetainiu kodu užšifruota žinutė informaciniais segmentais gali būti išdėliota tik į 23 ir 73 eilučių kadrą. Paveikslėlio logiką atskleidžia variantas iš 73 eilučių. Laiškas iš viršaus į apačią skaitomas šitaip: viršutinėje pranešimo dalyje matematikos pamoka – skaičių nuo 1 iki 10 seka dvejetaine sistema; po to – kitoks, kiek keistokas, skaičių išdėstymas – 1, 6, 7, 8 ir 15, nurodantis svarbiausių mums cheminių elementų eiliškumą – vandenilis, anglis, azotas, deguonis ir fosforas; kiek žemiau po jais – 12 grupių po 5 skaičius kiekviena – svarbiausių gyvosios gamtos molekulinį junginių formulės, o dar žemiau – DNR molekulės schema; tuomet matomas žmogaus atvaizdas (tik įdomu, kas dar, be mūsų pačių, jį atpažins?); apatinėje pranešimo dalyje – Saulės sistemos schema su išskirta trečiąja planeta; laišką užbaigia radijo antenos piešinys.

Deja, ši viešųjų ryšių akcija dėl didžiulio atstumo veikiausiai pasmerkta žlugti: signalas adresatą pasieks maždaug po... 25 tūkstančių metų. Net skubaus

atsakymo atveju pranešimas tiek pat laiko keliaus atgal.

Nepaisant pradinio entuziazmo ir nuoširdaus tikėjimo sėkme, problema, pripažinkime, akivaizdi: laikas bėga, tačiau visos mokslininkų pastangos susisiekti su nežemišku protu rezultato neduoda – G. Cocconi ir Ph. Morrisono prognozuotas kontaktas neįvyksta – visata atkakliai tyli. Jei protingos gyvybės tikimybė tokia didelė, kokią ją numato F. Drake’o lygtis, kodėl negauname akivaizdaus įrodymo, kad bekrastėse kosmoso platybėse nesame vieniši? Į šią dilemą dėmesį atkreipė italų astronomas Enrico Fermi, kurio pastebėtas keblumas dėl kontakto su kosminėmis civilizacijomis teorinių prielaidų ir praktinio rezultato neatitikimo ilgainiui įgavo dramatišką prieštaravimo, vadinamo ir jo paties, t. y. Fermi, ir Didžiosios Tylos, ir astrosociologinio paradokso vardu, pavaldą.

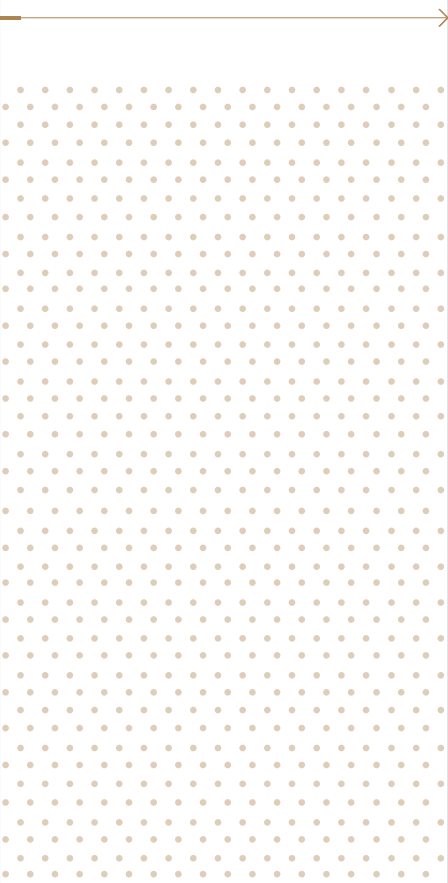
Šiandien mokslininkai siūlo kelias dešimtis astrosociologinio paradokso sprendimų. Vieni jų – rimtos, logiškais argumentais pagrįstos hipotezės, kiti – ties fantastikos riba balansuojantys samprotavimai. Pats paprasčiausias atsakymas yra toks: nežemiškas protas iš tiesų neegzistuoja, o mūsų civilizacija yra vienintelė visatoje. Labai tiesmuka. Neapsigaukime: tai, kad negauname nežemiško proto įrodymų, savaime nereiškia, kad jo nėra – juk gali būti ir kitų paaiškinimų. Pavyzdžiui, civilizacijų daug, tačiau joms bendrauti trukdo didžiuliai kosminiai atstumai. Yra mokslininkų, manančių, kad civilizacijų gyvavimo trukmė tiesiog per trumpa pasiekti technologinės raidos stadijas, leidžiančias komunikuoti dideliais atstumais. Netgi įmanoma turėti pakankamas technines priemones, tačiau nespėti užmegzti kontakto. Atrodytų, logiška galvoti ir apie tai, kad mūsų civilizacija nėra vienintelė kosmose, tačiau pažangiausia, labiausiai išsivysčiusi gyvybės forma.

Šiam radikaliai antropocentriniam požiūriui prieštarauja nuomonė, kad mūsų civilizacija, palyginus su kitomis kosminėmis civilizacijomis, yra labai jauna, o tai gali reikšti, jog dėl akivaizdaus technologinės ir protinės evoliucijos skirtumo šios civilizacijos atsiduria už mūsų pažintinio horizonto, todėl sąmoninga komunikacija neįmanoma.

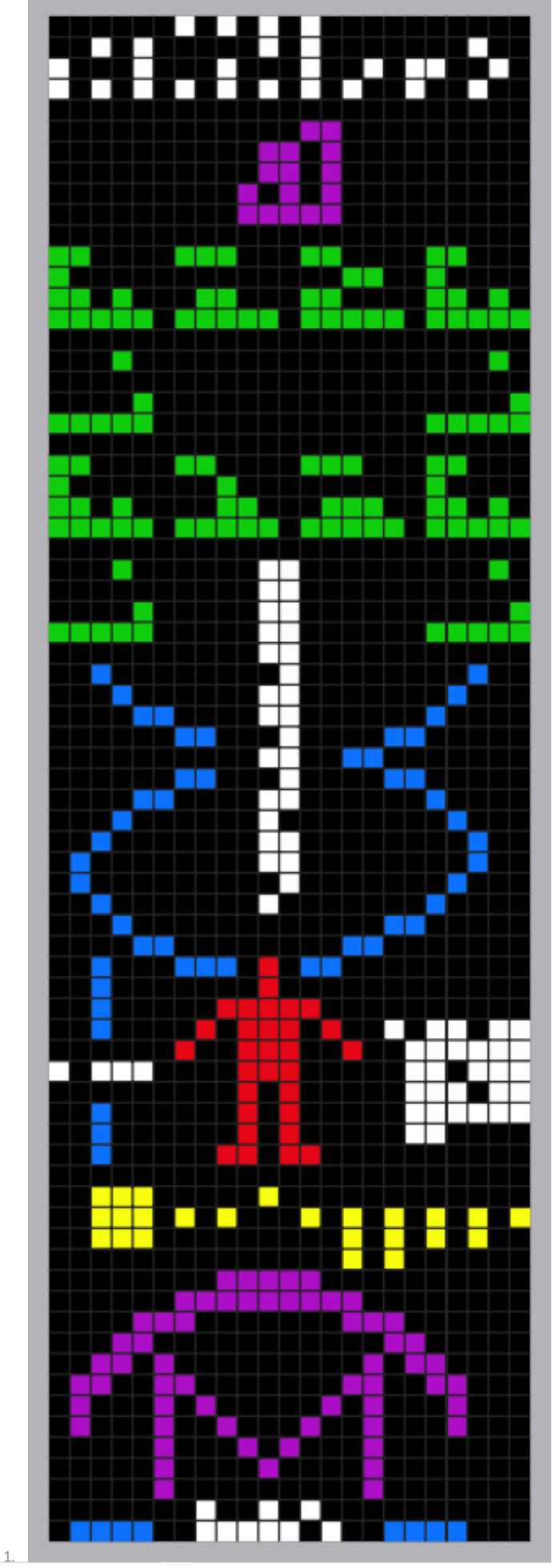
Neatmestinas variantas, kad pažangios kosminės civilizacijos mums jau seniai signalizuoja, tačiau mūsų technologijos nepakankamai pajėgios užfiksuoti pranešimus. Yra tikimybė, beje, didelė, kad egzistuoja tokie alternatyvūs ryšio kanalai – ne elektromagnetinės bangos, – apie kuriuos nė neįtariam. O gal proto broliai apie mus seniai žino, tačiau jiems >

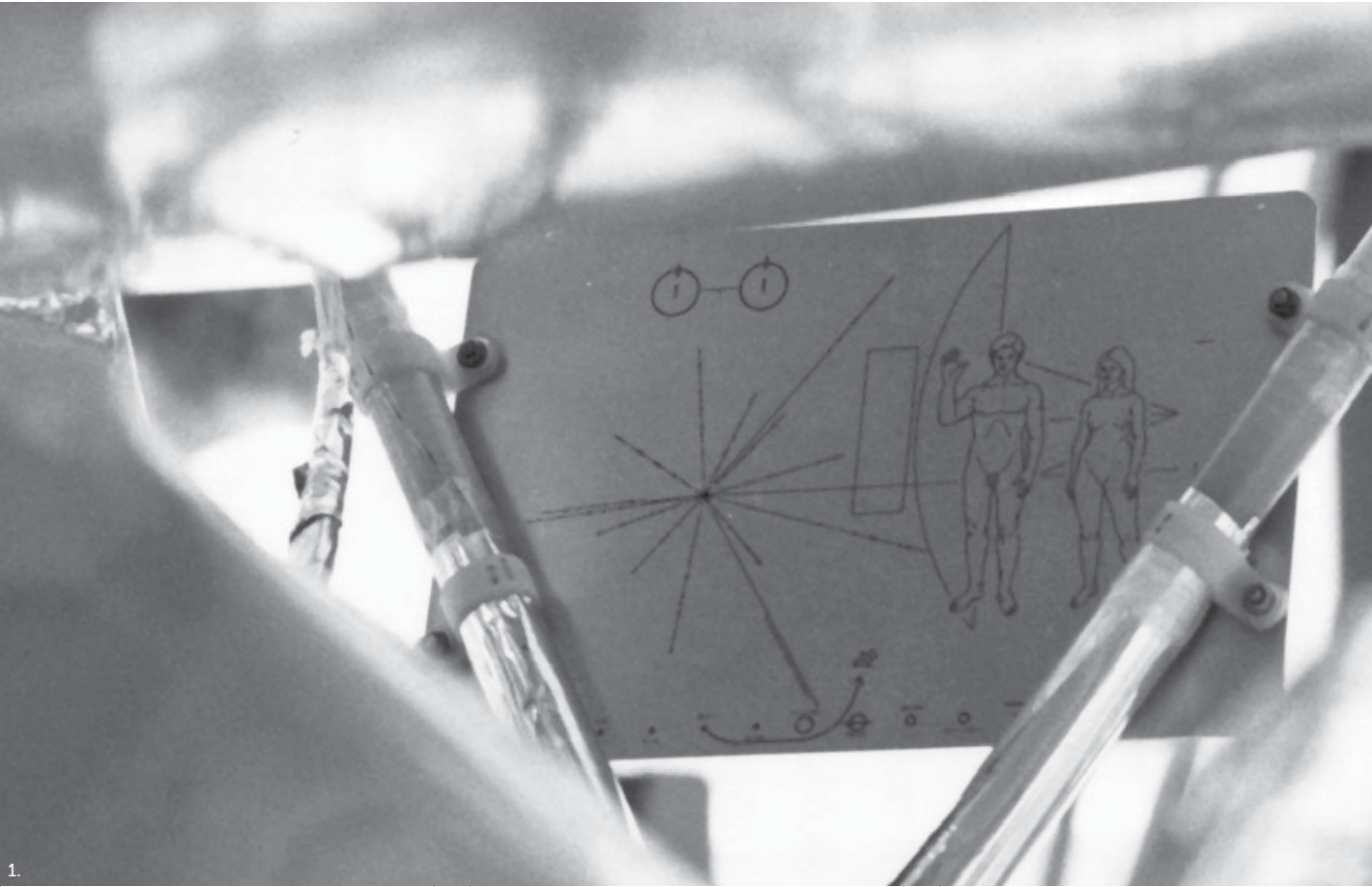
Daug triukšmo viešojoje erdvėje sukėlė 1977 metų rugpjūčio 15 dieną Ohajo observatorijoje nutikęs įvykis, kai astronomų komanda, dirbusi „Didžiosios ausies“ („Big Ear“) radioteleskopu, užfiksavo neįprastą siauru 1,420 MHz radijo bangų diapazonu iš Šaulio žvaigždyno sklindantį 72 sekundžių trukmės signalą.

Jis buvo toks stiprus – 30 kartų viršijo natūralų foninį kosminį triukšmą, kad komandos narys Jerry Ehmanas šalia išspausdintos grafinės išraiškos užrašė „Wow!“ („Oho!“). Ilgą laiką mokslininkai negalėjo paaiškinti šio reiškinių prigimties, kai kurie jį net interpretavo kaip akivaizdų nežemiško proto įrodymą. Deja, pastarųjų metų tyrimai rodo, jog „Didžioji ausis“ veikiausiai „išgirdo“ pro Žemę lemtingąją dieną lėkusių kometų P/2008Y2 (Gibbs) ir 266/P (Christensen) vandenilinio šleifo skleidžiamą triukšmą.

1. Iš Aresibo radioteleskopo 1974 metų lapkritį išsiųstas pranešimas iki adresato skries apie 25 tūkstančius metų, o tai reiškia, kad, jei bus suprastas ir proto broliai mums parengs atsakymą, jis dar tiek pat laiko keliaus atgal.

1.

tiesiog esame neįdomūs? Gali būti ir taip, kad ilgos gyvavimo trukmės civilizacijų kosminiame okeane daug, tačiau jos neagresyvios ir neekspansyvios, todėl ir nepastebime jų veiklos. Yra net teigiančių, kad kitų planetų gyventojai mus nuolat lanko, ir reiktų atidžiau pastudijuoti NSO fenomeną...

Aiškėja, kad problema yra kur kas sudėtingesnė, nei įsivaizdavo kontakto idėjos patriarchai: nors šiandien apie visatą turime kur kas daugiau žinių nei prieš kelis dešimtmečius, vis dar negalime vienareikšmiškai įvertinti visų F. Drake'o lygties veiksnių, apie kai kuriuos iš viso nenutuokiame, dėl kitų, greičiausiai, klystame. Kaip išspręsime paradoksą, jei negalime sutarti dėl fundamentalių gyvybės, protą, sąmonę, intelektą, jų formas ir lygmenis apibrėžiančių kategorijų bei kriterijų? Kol aiškiai neatsakysime į kai kuriuos klausimus, negalime net pradėti modeliuoti kontakto su nežemiška civilizacija. Atsakymų paieškos gali nuvilti, įbauginti, išsekinti, o atsakymai – sugluminti, nustebinti, išvartyti iš proto. Arba atvirkščiai – suteikti pasitikėjimo, vilties ir įkvėpimo. Jei kontaktas yra įmanomas, ar įmanomas sklandus koegzistavimas? Ar galima tiesiogiai nesusitikus sėkmingai bendradarbiauti? Kaip elgsimės paaiškėjus, kad bendraujame su dirbtiniu intelektu? Įsivaizduokime: įvyksta pirmasis ryšio seansas. O kas toliau? Pažangesnė gyvybės

forma bus linkusi konkuruoti ar ne? Vertins mus kaip priešus ar kaip draugus? Ar neįvyks asimiliacija? Ar ji mums bus pragaištinga? Žmonijos istorijoje turime pavyzdžių, kas atsitinka susitikus skirtingo technologinio lygio kultūroms. Kas yra kultūra, civilizacija? Ką reiškia pažanga ir kokių aukštumų ji gali pasiekti, jei civilizacija vystosi ne kelias dešimtis tūkstančių metų, o milijonus ar net milijardus? Kokie dar įmanomi gyvybės evoliucijos scenarijai be to, kurį žinome? Ar ateiviai iš kosmoso gelmių vadovaujami tokiomis pačiomis etikos normomis ir vertybėmis? Ar gerį ir blogį jie supranta taip pat kaip ir mes? Ar kiekviena civilizacija išgyvena plėtimosi ir kitų pasaulių kolonizavimo stadiją? Galiausiai, kaip sureaguosime, jei nežemiškas protas pateiks akivaizdžius įrodymus, jog mūsų tikrovės suvokimas yra visiškai klaidingas? Ir t. t., ir pan.

O kas, jeigu JIE jau čia, tarp mūsų? Ar gali būti, kad JŲ yra mūsų šalies valdžioje – LR vyriausybėje, Seime, ministerijose? Šiurpu. Bet tai daug ką paaiškintų. x

1. Aliumininiai paausuoti „žmonijos laišakai“ kosminėms civilizacijoms buvo pritrivinti prie tarpplanetinių zondų „Pioneer-10“ bei „Pioneer-11“, kurie savo ilgą kelionę į begalines visatos erdves pradėjo XX a. 8-ojo dešimtmečio pradžioje, ir šiuo metu palieka gimtąją Saulės sistemą.

Nors absoliuti dauguma SETI entuziastų mėgėjų ir profesionalų nuo pat pradžių kontaktą su protinga nežemiška gyvybe mėgino užmegzti radijo bangomis, keli mokslininkai ėmė mąstyti apie alternatyvius ryšio kanalus, pavyzdžiui, optinį. Idėja, kad proto broliai gali mėginti su mumis susisiekti lazeriu, buvo išsakyta „Nature“ žurnalo publikacijoje XX a. aštuntojo dešimtmečio pabaigoje. Hipotezę praktiškai 1980–1981 metais bandė patikrinti Sovietų Sąjungos mokslininkai, tačiau po kelių nesėkmingų mėginimų eksperimentas buvo nutrauktas.

13

KROKODILAS DENDIS IŠ... LATVIJOS

Tekstas Vytautas Radzevičius
Nuotrauka „Vikipedija“

Latvijos šiaurės vakaruose, Kurše, yra miestelis Dundaga. O jame – paminklas krokodilui. Prašalaitis gali stebėtis išpūtęs akis – iš kur Dundagoje krokodilai? Ir sužinos įdomią istoriją.

Daug kas pasaulyje žino populiarų australų filmo „Krokodilas Dendis“ herojų, tačiau mažai kas girdėjo apie Krokodilą Harį. O su tokia pravarde Australijoje gyvena Latvijoje gimęs ir augęs karys, medžiotojas bei opalų ieškotojas Arvydas Bliumentalis (Arvīds Blūmentāls).

1925-aisiais gimęs latvis 1942 metais stojo į okupuotos Latvijos SS batalioną ir kovojo Rytų fronte su kita okupante – Sovietų Sąjunga. Buvo sunkiai sužeistas ir po įvairių peripetijų po Antrojo pasaulinio karo 1951 metais emigravo į Australiją.

Australijoje latvis ėmėsi rizikingo amato – jis tapo krokodilų medžiotoju. Pirmąsias ekspedicijas Šiaurės Australijoje jis aprašė knygose „Latvių krokodilų medžiotojas Australijoje („Latvian Crocodile Hunter in Australia“, 1957) ir „Seniai nusileidus Saulei“ („Long after the Sun“, 1958). Teigiama, kad per 20 metų Krokodilas Haris sumedžiojo apie 40 tūkstančių krokodilų ir užsidirbo

pragyvenimui juos parduodamas. O vėliau patraukė į Centrinę Australiją ir atsidėjo opalų paieškoms Kuber Pido miestelyje.

Savo tėvynainį gerbiantys latviai sakys, kad vienas sėkmingiausių australų filmo „Krokodilas Dendis“ herojus Mikas Dendis, kurio vaidmenį atliko Paulas Hoganas, sukurtas pagal A. Bliumentalio istoriją. Nors filmo kūrėjai teigia, kad prototipu pasirinktas kitas medžiotojas Rodas Ansellas, 1977 metais 56 dienas išgyvenęs laukinėje gamtoje Australijos šiaurėje.

A. Bliumentalis mirė 2006 metais Australijoje. Kuber Pidyje liko jo būstas po žeme [dėl karščio irusių daugelis būstų šiame miestelyje įrengiami po žeme apleistose opalo kasyklose], dabar virtęs muziejumi „Krokodilo lizdas“. Jame eksponuojami trofėjai bei neva tai latvio suviliotų moterų apatiniai – apie šios srities A. Bliumentalio išmanymą taip pat sklinda legendos. Kaip ir kiekvieno nuotykių

ieškotojo gyvenime sunku atskirti, kas yra tiesa, o kas – pramanai. Bet apie A. Bliumentalį sukurta 20 dokumentinių filmų, parašyta daugybė straipsnių, o vaškinė jo figūra yra ir Madame Tussauds vaškinių figūrų muziejuje Londone. x

Arvydas Bliumentalis senatvės dienas leido Kuber Pidyje – dabar jo būste įrengtas muziejus „Krokodilų lizdas“.

14

Vietname nuo ryto iki vakaro gali pamatyti gatvėse ant mažų kėdučių susėdusių vietnamiečių ir iš didelių dubenų šliurpiančių makaronų sriubą. Ji vadinama fo (pho). Labiausiai paplitusi jautienos sultinio sriuba, ji vadinama fo bo. Vietiniai ją valgo ir pusryčiams, ir pietums, ir vakarienei. Vietnamiečiai net patarlę apie šią sriubą turi „Ryžiai kaip žmona – geriausi namie, bet fo kaip meilužė – geriausia už namų durų slenksčio.“

Jvairiuose pasaulio virtuvių sąrašuose fo sriuba patenka į pirmus dešimtukus. Gerą jos skonį labiausiai lemia du dalykai – ypatingas stiprus nuoviras ir žuvies padažas (fish sauce). Dabar šio padažo nesunku nusipirkti bet kurioje didesnėje Lietuvos parduotuvėje. Skonis jo – keistas ir iš pirmo žvilgsnio net nelabai patiks. Nors teisingiau būtų sakyti – iš pirmo kvapo. Jis gaminamas ilgai fermentuojant žuvį ir Vietname jo rasi ant bet kurio valgomojo stalo. Beje, ir žodis kečupas yra kilęs nuo žuvies padažo atmainos ir nieko bendro su pomidorais neturėjo. Indonezijoje malajai žuvies padažą vadino kecap (tariama kei čap). Pamažu žodis Europos kolonistų dėka paplito pasaulyje ir virto žodžiu „kečupas“.

Žuvies padažas Europoje nėra egzotika ir jis buvo žinomas dar senovės Romos laikais. Joks prabangus pobūvis anuomet neapsieidavo be padažo garum – o tai yra tas pats žuvies fermentacijos būdu gaminamas padažas. Mažos žuvys bei didesnių viduriai kartu su pakankamu kiekiu druskos būdavo metami į didelę atvirą talpyklą. Mišinys nokdavo saulėje, po to būdavo nukošiamas ir supilamas į amforas. Romėnai garum naudodavo ir kaip prieskonį, ir kaip konservantą, ir net kaip vaistą.

Vietnamiečiai taip pat sako, kad sriuba fo turi gydomųjų savybių, nes ilgai verdant kaulus į sultinį išsiskiria naudingos medžiagos. Gal tame irgi yra tiesos. Antai, amerikiečiai stiprų vištienos sultinį vadina „žydų aspirinu“.

Fo gamyba – ilgas procesas, bet skonis vertas laiko. Ne veltui Vietname ši sriuba dažnai vadinama rojumi dubenyje.

ROJUS DUBENYJE

Tekstas Vytautas Radzevičius
Nuotrauka Lina Jushke

x4

sriuba

Reikės:

- 1, 5 kg mėsingų jautienos kaulų (Vietname tinkamiausiomis tam laikomos jaučio uodegos)
- 1 nulupto svogūno
- 1 šviežios aitriosios paprikos

- 5 griežinėlių imbiero
- 1 valgomojo šaukšto druskos
- 2 anyžiaus žvaigždučių
- 2–3 šaukštų žuvies padažo (fish sauce)
- 4 litrų vandens
- 100 gramų išvirtų ir nusaustų ryžių makaronų
- pusės kilogramo plonai pjaustytos jautienos nugarinės
- puodelio smulkintų kalendrų
- žiupsnio smulkintų svogūnlaiškių
- puodelio pupų daigų
- saujos šviežių bazilikų
- 1 žaliosios citrinos (supjaustytos ketvirčiais)

- Įkaitinkite orkaitę iki 220 laipsnių, pašaukite jautienos kaulus ir kepkite apie valandą, kol paruduos. Jei gaminate lauko sąlygomis, šį etapą galima praleisti.
- Sudėkite kaulus, suberkite svogūną, aitriąją papriką, imbierą, druską, anyžių ir supilkite žuvies padažą į didelį puodą, užpilkite vandeniu, užvirinkite ir virkite ant mažos ugnies 6–8 valandas. Jei neturite laiko, virkite tiek, kiek galite. Tačiau ilgiau virtas sultinys yra geresnis.
- Išvirkite makaronus, nusauskinkite. Padalykite makaronus į keturis dubenis. Užberkite žalumynų ir sudėkite nugarinės gabalėlius. Užpilkite nukoštu verdančiu sultiniu. Per kelias minutes mėsa praras raudonumą. Įdėkite daigų, įspauskite citrinos, jei trūksta sūrumo – įpilkite žuvies padažo.
- Pagal tradicijas valgykite garsiai šliurpdami. Gero apetito! x

SVEIKINIMAI

Suvalkijos rinktinės 403-iosios kuopos šauliai 93-iojo gimtadienio proga sveikina **Antaną Obelevičių** ir 70-ojo gimtadienio proga – **Justiną Stankevičių**.

Garbingo 85-ojo jubiliejaus proga sveikiname **Vytautą Juodzevičių**. Linkime stiprybės ir tvirtybės!

Plk. Prano Saladžiaus šaulių 9-osios rinktinės Anykščių Dariaus ir Girėno 901-oji šaulių kuopa

Plk. Prano Saladžiaus šaulių 9-osios rinktinės Utenos 902-osios kuopos šauliai su garbingu 90 metų jubiliejumi sveikina **Juožą Dulskį**.

15

Sveikiname 20-ąjį gimtadienį švenčiantį **Paulių Kavaliauską**. Linkime neblėstančios energijos, stiprybės ir optimizmo pasirinktame šauliškame kelyje.

Ukmergės 1002-osios šaulių kuopos sesės ir broliai

PROTMŪŠIO ATSAKYMAI

2019 m. sausio mėnesio žurnale „Trimitas“ skelbtų protmūšio klausimų atsakymai

- Lietuvos etnokosmologijos muziejus organizuoja įvairias ekskursijas, tarp jų ir paguodos. Kada organizuojama tokia ekskursija? Ats.: Kai dangus apsiniaukęs ir nesimato žvaigždžių, lankytojams organizuojama paguodos ekskursija po ekspoziciją.
- Koks tarptautinis žodis kilęs iš graikų kalbos ir reiškia „visi dievai“? Ats.: Panteonas [gr. pantheon < pan – visa + theos – dievas]
- Jeigu Bolivijoje ar Peru vietinis jums siūlys pirkti „fosforos“ – ką jūs įsigytumėte? Ats.: Degtukų [gr. phos – šviesa + phoros – nešantis].

UŽUOJAUTOS

Mirus šauliui, partizanui ir tremtiniui **Petrui Ambrazevičiui** (1928.09.18–2019.01.10) reiškiamo užuojautą giminėms ir artimiesiems.

Suvalkijos rinktinės 403-iosios kuopos šauliai

Mirus šauliui **Alvydui Matusevičiui** (1961.05.14–2019.01.18) nuoširdžiai užjaučiame gimines ir artimuosius.

Suvalkijos rinktinės 403-iosios kuopos šauliai

Mirus Vytauto Didžiojo šaulių 2-osios rinktinės Kauno 202-osios kuopos šauliui **Kęstučiui Kazimierui Žilinskui**, nuoširdžiai užjaučiame šeimą ir artimuosius.

Rinktinės vadas ir šauliai

8. Katalikų – bažnyčia, stačiatikių – cerkvė, žydų – sinagoga, musulmonų – mečetė, karaimų ...? Ats.: Kenesà (arba kinesė) – karaimų maldos namai.

9. 1988 m. Seulo olimpinėse žaidynėse deglą su olimpine ugnimi į stadioną įnešė 76 metų korėjietis Sohnas Kee-Chungas. 1936 metais Berlyno olimpinėse žaidynėse jis laimėjo maratoną. Kurios šalies rinktinėje korėjietis tapo olimpinio čempionu? Ats.: Korėja 1936 metais buvo Japonijos kolonija. Korėjietis Sonas Kitei atstovavo Japonijai.

10. Ant kurios šalies piniginių banknotų pavaizduota legendinė Holivudo aktorė Greta Garbo? Ats.: Švedija, 100 kronų (Greta Garbo kilusi iš Švedijos ir tikrasis jos vardas – Greta Lovisa Gustafsson).

Dėkojame siuntusiems atsakymus. Nugalėtoju burtais skelbiamas **Jonas Godliauskas iš Alytaus**, teisingai atsakęs 8 klausimus. Jam siunčiame 1000 detalių dėlionę „Lietuvos kariai“.

Atsakykite į klausimus ir iki 2019 metų kovo 15 dienos imtinai siųskite atsakymus paštu į „Trimito“ redakciją adresu:

Žurnalas „Trimitas“
Lietuvos šaulių sąjunga
Laisvės al. 34,
44240 Kaunas

Nepamirškite nurodyti savo atgalinio adreso, nes vienas iš atsakiusiųjų burtų būdu gaus prizą – unikalią 1 000 detalių dėlionę „Lietuvos kariai“. Sėkmės!

- 1. Kauno „Versalio“ restorano orkestras (1930)
- 2. Temzės upė
- 3. Baikalo ežeras
- 4. Marsas

PROTMŪŠIS 16

Tekstas ir klausimai Vytautas Radzevičius
Iliustracijos „Vikipedija“

1. Angliška mįslė. Kas yra tavo, bet tavo draugai tai naudoja daugiau?

Ats.: _____

2. Šis dainininkas 1931 metų gruodžio pradžioje po pasirodymo „Versalio“ kavinėje Kaune išgėrė šalto alaus, susirgo plaučių uždegimu ir po kelių dienų mirė. Jam net paminklas pastatytas. Kas jis?

Ats.: _____

3. 1888 metais JAV nuskambėjo reklaminis šūkis „Jūs paspauskite mygtuką, visa kita padarysime mes“ („You Press the Button, We Do the Rest“). Kas buvo reklamuojama?

Ats.: _____

4. Užėjęs į JAV ambasadą Vilniuje, gali pamatyti jo nuotrauką, nes jis turi giminystės sąsają su Lietuva. Gimė jis kaip Robertas Allenas Zimmermanas, hebrajiškas vardas – Šabtai Ziselis ben Avrahamas. O koku vardu jis plačiausiai žinomas pasaulyje?

Ats.: _____

5. Šis romanas buvo sumanytas parašyti kaip kelioninis vadovas apie Temzės upę. Koks tai romanas, kuris sulaukė ir milžiniškos tarptautinės sėkmės?

Ats.: _____

6. 1916 metais vokiečių valdžia Lietuvoje, Kurše, Balstogės, Suvalkų ir Gardino srityse išleido specialią valiutą. Ji nesivadino markėmis. Bet buvo pavadinta kitos svetimos valstybės valiutos vardu. Ir tai pirmieji banknotai su lietuviškais užrašais. Kaip vadinosi valiuta?

Ats.: _____

7. Baikalas – giliausias pasaulio ežeras. O kas turi gilesnę vietą – Baikalas ar Baltijos jūra?

Ats.: _____

8. Kas tarpukario Lietuvoje vadinta „oranžine kontrabanda“?

Ats.: _____

9. Kokio lietuviško miesto vardo krateris yra Marse?

Ats.: _____

10. Kokia veikla užsiiminėjo 1850 metais JAV įkurta agentūra, kurios moto „Mes niekada nemiegame“ („We never sleep“), o logotipe – akis?

Ats.: _____

LIETUVOS KARIAI

Atrasti, pažinti, mokytis
UNIKALIOS 1000 DETALIŲ DĖLIONĖS

Lietuvos karių atvaizdai atkurti pasinaudojus tarpdisciplininiais tyrimais, pasitelkus archeologinę, istorinę, sfragistinę bei ikonografinę medžiagą, saugomą Lietuvos ir užsienio archyvuose, muziejuose.

ISIGYKITE

WWW.LIETUVOSKARIAI.LT

VAIDOTAS ŽALA
lenktynininkas

„Man Tėvynė yra šaknis, iš kurios
išauga pasaulis. Prisijunk prie mūsų.
Tapk šauliu – apgink Tėvynę!“

www.tapksauliu.lt